

SELVBESTEMMELSE
OG VÆRGEMÅL I
DANMARK

SELVBESTEMMELSE OG VÆRGE MÅL I DANMARK

Ligebehandlings- og Monitoreringsafdelingen, Institut for Menneskerettigheder

Afdelingsleder: Susanne Nour (ansvarlig for undersøgelsen)

Forfattere: Lisbeth Garly Andersen, Institut for Menneskerettigheder

Maria Ventegodt Liisberg, Institut for Menneskerettigheder

Pia Justesen, Justadvice

ISBN 978-87-91836-32-9

EAN 9788791836329

Layout: Hedda Bank / Kamma Sander

Forsidefoto: Colourbox

Oplag: 140

Tryk: Handy-Print

© 2012 Institut for Menneskerettigheder

Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution

Strandgade 56

DK-1401 København K

Tlf. 32 69 88 88

www.menneskeret.dk

IMRs publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

På IMR tilstræber vi, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt.

Vi bruger fx store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster.

Vi arbejder på at få flere tilgængelige pdf'er og letlæste resumeer.

Læs mere om tilgængelighed på www.menneskeret.dk

INDHOLD

RESUME	5	KAPITEL I	
Indledning	5	INTRODUKTION OG METODE	25
Handicapkonventionen vægter selvbestemmelse	5	1. Introduktion	25
Dansk lovgivning har fokus på valget af den mindst indgribende foranstaltning	7	2. Formål og indhold	27
Konflikter og dilemmaer med værgemål i hverdagen	8	3. Terminologi og afgrænsning	28
Resume af undersøgelsens anbefalinger	10	4. Anvendt metode	30
		5. Følgegruppe	32
LETLÆST RESUME	13	KAPITEL II	
		FN'S HANDICAPKONVENTION OG RETLIG HANDLEEVNE	33
SUMMARY	17	1. Baggrund for konventionen	33
Introduction	17	2. Retten til retlig handleevne	34
The Convention on the Rights of Persons with Disabilities prioritises self-determination	17	3. Begrænsning af retlig handleevne	35
Danish law focuses on the choice of least intrusive measures	19	4. Handicapkonventionens artikel 12	37
Conflicts and dilemmas of guardianship in everyday practice	20	5. Handicapkonventionens artikel 29	40
Summary of the study's recommendations	23	6. Støtte til udøvelse af retlig handleevne	42
		7. Hvornår iværksættes støttetiltag i praksis ?	46
		8. Krav til støttetiltag	47
		9. Beskyttelsesmekanismer	48
		10. Konklusion	49

**KAPITEL III
RETLIG HANDLEEVNE I
DANSK RET 52**

1. Generelt om retlig
handleevne og værgemål
i dansk ret 52
2. Fremme af handleevne 61
3. Fratagelse af stemmeret 62
4. Respekt for rettigheder, vilje
og præferencer 64
5. Fri for interessekonflikter 69
6. Konkret tilpasset støtte 71
7. Beskyttelsesmekanismer 74
8. Konklusion 75

**KAPITEL IV
RETLIG HANDLEEVNE
I PRAKSIS 76**

1. Oplevelse af værgemål 76
2. Fratagelse af stemmeret 78
3. Respekt for rettigheder, vilje
og præferencer 80
4. Fri for interessekonflikter 95
5. Konkret tilpasset støtte 96

**KAPITEL V
KONKLUSION OG
ANBEFALINGER 99**

**CHAPTER V
CONCLUSION AND
RECOMMENDATIONS 110**

BILAG 122

LITTERATUR 127

RESUME

Indledning

Værgemål er en støtteforanstaltning, hvor en person indsættes som væрге for at sikre rettighederne for personen med handicap og beskytte den enkelte mod omverdenens misbrug. Ifølge artikel 12 i Handicapkonventionen skal staterne anerkende retten til at træffe egne beslutninger (retlig handleevne) for personer med handicap og samtidig støtte de personer, som har brug for hjælp til dette.

Hvis en person i Danmark har vanskeligt ved at varetage egne anliggender og træffe egne beslutninger, kan der efter dansk ret iværksættes forskellige støttetiltag, bl.a. værgemål.

Formålet med Institut for Menneskerettigheders undersøgelse om værgemål er dels at belyse, hvordan værgemål bliver oplevet og

praktiseret i Danmark, dels at vurdere, om lovgivning, procedurer og praksis lever op til FN's Handicapkonvention, særligt artikel 12, som indebærer retten til at udøve egen vilje og træffe egne beslutninger.

Undersøgelsen indeholder en gennemgang af relevante menneskeretlige forpligtelser samt en gennemgang af dansk ret på området. Herudover indeholder undersøgelsen en beskrivelse af, hvordan værgemål bliver håndteret i praksis, samt individuelle oplevelser med værgemål. Til slut giver vi en række anbefalinger, der kan fremme beskyttelsen af den retlige handleevne for personer med handicap.

Handicapkonventionen vægter selvbestemmelse

Handicapkonventionen forbyder, at der iværksættes støttetiltag alene

med henvisning til en konkret persons handicap. Samtidig forpligter konventionen staterne til at støtte personer med handicap, som har brug for hjælp til at udøve deres handleevne. Der kan være tale om helt uformel hjælp og støtte til at træffe beslutninger, men også mere formelle ordninger er i overensstemmelse med konventionen.

Handicapkonventionen har et stærkt fokus på selvbestemmelsesret og retlig handleevne. At træffe beslutninger på vegne af en person med handicap skal være sidste udvej. Man skal forsøge sig med forskellige former for støtte, før man griber til en sådan løsning.

Det er på nuværende tidspunkt uklart, om konventionen tillader, at man fratager den retlige handleevne mod en persons vilje. Det sker fx i Danmark ved § 6-værgemål ved dom (økonomisk umyndiggørelse). Under alle omstændigheder vil det kun være i overensstemmelse med Handicapkonventionen som en

absolut sidste udvej. Og under alle omstændigheder gælder skærpede krav om bl.a. tilsyn, genvurderinger og kontrol.

Konventionen stiller desuden krav om, at staterne skal støtte personen i at bruge og udvikle de evner og kompetencer, han eller hun har. Det er således en pligt for staten at støtte mennesker i deres tilbageblevne evne til at træffe beslutninger og arbejde aktivt for, at de kan blive bedre til selv at træffe beslutninger og måske endda komme ud af værgemålet på sigt.

Det strider mod Handicapkonventionens artikel 29 at fratage en person med handicap stemmeretten på baggrund af, at personen har fået begrænset sin retlige handleevne. Ydermere har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol med henvisning til Handicapkonventionens artikel 12 og artikel 29 slået fast, at det er ulovligt automatisk at fratage en person med handicap stemmeretten alene med henvisning til, at personen er sat under værgemål.

Hvis myndighederne ønsker at iværksætte støttetiltag, er der en række betingelser, som skal opfyldes ifølge konventionen. Betingelserne afspejler den grundlæggende tilgang, at handleevne og mangel på handleevne kan variere. Betingelserne handler bl.a. om, at støttetiltag skal respektere rettigheder, vilje og præferencer hos personen under værgemål.

Konventionen slår også fast, at der skal iværksættes beskyttelsesmekanismer for at forebygge, at der med de forskellige støttetiltag sker misbrug af personer med handicap.

Dansk lovgivning har fokus på valget af den mindst indgribende foranstaltning

Der er i dansk ret mulighed for at skræddersy forskellige former for støttetiltag til personer, som har brug for hjælp til at udøve deres retlige handleevne. Værgemålsloven giver mulighed for støtte i form af mindre indgribende samværgemål (værgemålsloven, § 7) men også

for traditionelle økonomiske og personlige værgemålsordninger (værgemålsloven, § 5). Decideret økonomisk umyndiggørelse og fratagelse af den retlige handleevne er den mest indgribende foranstaltning i værgemålsloven, som også fører med sig, at personen bliver frataget sin stemmeret (værgemålsloven, § 6).

De forskellige ordninger efter værgemålsloven skal tilpasses konkret til den enkelte person, og loven giver herudover mulighed for, at ordningerne kan tidsbegrænses. Den danske værgemålslov lægger derimod ikke op til, at værger skal søge at fremme personens retlige handleevne, og heller ikke, at der jævnligt skal foretages revurderinger af værgemålssager.

Et gennemgående princip i værgemålsloven er "det mindste middels princip" i værgemålslovens § 8. Princippet betyder fx, at en økonomisk umyndiggørelse eller et almindeligt økonomisk værgemål ikke kan iværksættes, hvis det vil være

tilstrækkeligt for personen at få hjælp i kraft af et samværgemål.

Konflikter og dilemmaer med værgemål i hverdagen

For at få et billede af, hvordan værgemål opleves og fungerer, har IMR talt med personer under værgemål, bosteder, pårørende, værger og kontaktpersoner. I alt 30 kvalitative interviews. Herudover har vi fået information fra organisationer og myndigheder. Personerne under værgemål, som vi har talt med, har forskellige psykiske og fysiske funktionsnedsættelser, herunder personlighedsforstyrrelse, maniodepressivitet, udviklingshæmning og hjerneskade af forskellig art.

Interviewene viser, at værgemål fungerer godt i en række tilfælde. Specielt i de tilfælde hvor værger fungerer som en administrativ og personlig støtte og respekterer den enkeltes ønsker. Interviewene viser samtidig, at der er en række konflikter og dilemmaer i forbindelse

med værgemål, specielt de mest omfattende værgemål.

Oplevelsen af værgemål er bl.a. afhængig af, om værgemålet er iværksat med eller mod den enkeltes vilje. Herudover er det også afgørende, hvordan samarbejdet i forbindelse med værgemålet er, og hvorvidt den enkelte oplever, at hans/hendes rettigheder bliver respekteret. Det er også af betydning, hvilke behov den enkelte har. Det er fx mere problematisk for en person, der er politisk engageret og aktiv, ikke at måtte stemme, end det er for en person, der ikke ville benytte sin stemmeret alligevel.

Udtalelser fra personer under værgemål, bosteder og pårørende viser, at flere under økonomisk værgemål oplever, at værgemålet er en hjælp og tryghed for dem. De, der oplever værgemålet som positivt, ser værger som en slags facilitator og medspiller i deres liv. En del personer i denne gruppe kan selv give udtryk for egne behov og har også frivilligt indvilliget i værgemålet.

Værgemål kan ifølge de forskellige udtalelser også fungere godt i forhold til de personer, der ikke kan forme og give udtryk for egne behov. Værgemålet giver mulighed for at handle på en anden persons vegne, fx efter en ulykke. Når denne ikke kan give udtryk for egne behov, er det afgørende, at værgerne har et indgående kendskab til personen og kan disponere med respekt for dennes vilje og ønsker.

I situationer, hvor personen ikke kan give klart udtryk for sine behov, og hvor værgerne ikke er helt sikre på, hvad behovene er, så bliver spørgsmålet om at følge den enkeltes vilje og præference mere komplekst. Spørgsmålet er, hvem der kan definere den enkeltes vilje, og på hvilket grundlag beslutningerne træffes. Empirien viser her bl.a. konflikter og manglende forventningsafstemning mellem værger og bosteder. Flere bosteder har det indtryk, at nogle, især professionelle værger, har et for perifert kendskab til den enkelte under værgemål og dermed ikke træffer

beslutninger på et tilfredsstillende grundlag.

Interviewene viser også, at der er situationer, hvor værgemålet opleves som problematisk. Fx når værgerne ikke inddrager personen eller har for stort fokus på at bevare en evt. formue. Problemet i forhold til økonomiske værgemål kan imidlertid også handle om forskellige værdier og holdninger til, hvad den enkeltes penge skal bruges til, og hvordan den enkelte skal opføre sig og leve sit liv. Dette ses primært i forbindelse med familieværgemål.

De mest omfattende værgemål, § 6-værgemålene, er de værgemål, der er mest kritisk af. Empirien giver indblik i, at det grundlæggende har meget store konsekvenser for personer at blive underlagt § 6-værgemål – særligt når det sker mod personens vilje. De interviewede beretter om manglende selvbestemmelse, vrede over tab af rettigheder og oplevelse af afhængighed. Som

folketingsvalgloven er i dag, medfører § 6-værgemålene fratagelse af stemmeret. Det opleves som både nedværdigende og ekskluderende, specielt for de personer, der er velorienterede og politisk aktive.

Ifølge konventionens bestemmelser skal støttetiltag være konkret tilpasset og af kortest mulig varighed. Flere giver udtryk for vigtigheden af, at værgemålene jævnlige revurderes. Det er ikke praksis i dag. Udtalelserne viser også, at der kan være behov for at tilpasse det enkelte værgemål inden for rammerne af værgemålet. Fx kan øget adgang til information, give den enkelte bedre mulighed for at forstå og evt. selv træffe beslutninger.

Rapporten indeholder afslutningsvis en opsummering af de problemfelter, der gør sig gældende, og konkrete forslag til, hvordan beskyttelsen af den retlige handleevne for personer med handicap kan fremmes.

RESUME AF UNDERSØGELSENS ANBEFALINGER:

1. Begrænsning af brugen af § 6-værgemål

- IMR anbefaler, at brugen af § 6-værgemål begrænses, og at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at den bl.a. har til formål at fremme selvbestemmelse.

2. Fremme af støttet beslutningstagning og handleevne

- IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at støttet beslutningstagning og fremme af handleevne er hovedprincipper i den danske værgemålslov og i administrationen af denne.
- IMR anbefaler, at det nærmere overvejes, hvordan støtte til at tage beslutninger og fremme af handleevne konkret kan fremmes, fx gennem øget brug af samværgemål.
- IMR anbefaler, at der udarbejdes

en håndbog for værgernes mere praktiske forvaltning af både personlige og økonomiske værgemål.

- IMR anbefaler, at der laves landsdækkende statistikker over iværksættelse af de forskellige typer af værgemål, så udviklingen kan følges.

3. Bevarelse af stemmeret for personer under § 6-værgemål

- IMR anbefaler, at folketingsvalgloven, lov om kommunale og regionale valg samt lov om valg af danske medlemmer til Europa-Parlamentet ændres, så de ikke fratager personer under § 6-værgemål deres stemmeret.

4. Større medindflydelse og høringsret

- IMR anbefaler, at værgemålslovens bestemmelser om høring og medindflydelse bliver styrket for at sikre, at de lever op til Handicapkonventionens krav om respekt for rettigheder, vilje og præferencer.

5. Fremme af værgens omsorgskontrol

- IMR anbefaler, at det bliver sikret, at værger har det fornødne indblik i de forhold, som personer under værgemål lever under, og indblik i de præferencer og prioriteter, som personer under værgemål har.
- Det bør nærmere overvejes, om der skal fastsættes en øvre grænse for, hvor mange personer en professionel værge kan være værge for.

6. Retningslinjer for brug af formuen

- IMR anbefaler en ændring af værgemålslovens § 25, så det lovgivningsmæssige krav om "bevarelse" af formuen udgår.
- Der bør være kortere sagsbehandlingstid ved statsforvaltningerne.

7. Fri for interessekonflikter

- IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at en værge skal have høj integritet for at kunne bestride et værgemål, og at værgemålet

ikke må give anledning til interessekonflikter.

8. Konkret tilpasset støtte

- IMR anbefaler, at værgemålsloven bliver ændret, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at værgemål skal være af kortest mulig varighed.
- IMR anbefaler, at alle § 6-værgemål enten tidsbegrænses eller regelmæssigt genvurderes.
- IMR anbefaler, at det overvejes, om der kan udarbejdes systemer til sikring af regelmæssig genvurdering af alle øvrige værgemål.

LETLÆST RESUME

Institut for Menneskerettigheder arbejder på at sikre at alle mennesker kan nyde deres **menneskerettigheder**. Menneskerettigheder er for eksempel retten til at bestemme over sit eget liv. Det kan også være retten til at blive beskyttet mod overgreb fra andre mennesker.

Institut for Menneskerettigheder har lavet en undersøgelse om **værgemål**. Værgemål betyder at et menneske skal hjælpe et andet menneske med at bestemme over sit liv og sine penge. Den der hjælper et andet menneske med at bestemme over sit liv og sine penge hedder en **væрге**.

Nogle mennesker har brug for en væрге til at hjælpe med at bestemme over sit liv og måske også sine penge. Det kan for eksempel være mennesker med et handicap.

Instituttet har undersøgt om de mennesker der har en væрге er tilfredse med det. Instituttet har også undersøgt om Danmarks love for værgemål lever op til **FN's Handicapkonvention**. FN's Handicapkonvention er regler som flere lande har aftalt at følge. Danmark er blandt andet med i aftalen. Reglerne i FN's

Handicapkonvention handler om mennesker med handicap og deres liv.

I FN's Handicapkonvention står der at det er vigtigt at mennesker med handicap selv får lov til at bestemme over deres liv. Der står også at mennesker med handicap skal have hjælp hvis de har svært ved at bestemme over deres liv.

FN's Handicapkonvention siger at en værge skal lytte til den han eller hun bestemmer over. Værgen må ikke bare bestemme hvad han eller hun selv har lyst til. Derfor står der i FN's Handicapkonvention at nogen skal holde øje med hvad værgen bestemmer.

Nogle mennesker må ikke bestemme

I Danmark står der i loven at nogle mennesker ikke kan få lov til at bestemme over deres eget liv og penge. Det er mennesker der ikke ved hvordan de skal bestemme over deres liv og penge. Så er der en værge der tager vigtige beslutninger for dem og bestemmer over deres penge. Det betyder også at man ikke må stemme når der er valg. Det er svært at sige om denne lov følger reglerne i FN's Handicapkonvention.

Den danske lov siger at mennesker kun skal have den hjælp de behøver til at bestemme selv. En værge skal derfor ikke bestemme ret meget hvis det ikke er nødvendigt. Men den danske lov siger ikke noget om at man tit skal undersøge om mennesker der har en værge skal blive ved med at have det.

Hvordan er det at have en værge?

Institut for Menneskerettigheder har spurgt forskellige mennesker hvad de synes om værgemål. Instituttet har for eksempel spurgt mennesker der har en værge hvad de synes om det.

Flere af de mennesker instituttet har spurgt er glade for at have en værge. De er glade for det hvis værgen er god til at lytte til dem og deres ønsker. Så synes de det er en stor hjælp.

Der er også nogle mennesker der ikke er glade for at have en værge. Det er især mennesker der ikke vil have en værge. Det er også mennesker der ikke synes deres værge lytter til deres ønsker eller bestemmer over deres penge på en forkert måde. Mange mennesker der ikke vil have en værge og ikke må stemme bliver vrede og kede af det.

Det mener Institut for menneskerettigheder

Efter Institut for Menneskerettigheder har lavet en undersøgelse

af værgemål har instituttet skrevet en liste over de ting instituttet mener skal blive bedre.

- Instituttet mener den danske lov skal laves om. Der skal stå i loven at en værge skal hjælpe den han eller hun er værge for til selv at kunne bestemme.
- Instituttet mener værgen skal have en bog der fortæller hvordan man skal være værge.
- Instituttet mener at alle der har en værge skal have lov til at stemme.
- Instituttet mener at en værge skal vide meget om den han eller hun er værge for.

Instituttet mener at man tit skal undersøge om mennesker der har en værge skal blive ved med at have det.

SUMMARY

Introduction

Legal guardianship is a support measure where a person is appointed guardian in order to ensure the rights of an individual with a disability and to protect the individual against abuse. According to Article 12 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, states must recognise the right of persons with disabilities to make their own decisions (legal capacity for action) and at the same time support those persons who require assistance in this area. If a person in Denmark has difficulty in managing their own affairs and making their own decisions, Danish law allows for the implementation of various support measures, among them legal guardianship.

The purpose of the Danish Institute for Human Rights research study of legal guardianship is to elucidate how guardianship is experienced and practiced in Denmark, and to assess

whether legislation, procedures and practices around guardianship respect the provisions of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, especially Article 12 which entails the right to exercise one's own will and make one's own decisions.

The report contains a review of relevant human rights obligations and of the Danish law in this area. In addition, the report contains a description of how legal guardianship is administered in practice and of individual experiences of legal guardianship. Finally the report offers recommendations to promote the protection of the legal capacity to act of persons with disabilities.

The Convention on the Rights of Persons with Disabilities prioritises self-determination

The Convention on the Rights of Persons with Disabilities forbids the implementation of legal guardianship

solely by reference to a specific person's disability. At the same time the convention requires states to support persons with disabilities who need assistance to exercise their capacity to act. This can take the form of entirely informal assistance and support to make decisions, but more formal arrangements are also in accordance with the Convention.

The Convention on the Rights of Persons with Disabilities has a strong focus on the right to self-determination and legal capacity to act; to make decisions on behalf of a person with disabilities should only be a measure of last resort. Different forms of support should be attempted before resorting to guardianship as a solution.

At the present time it is unclear whether the Convention permits the forced removal of a person's legal capacity to act. This does occur in Denmark, for example under court-mandated guardianship according to section 6 of the Guardianship

Act. In any event, it is clear that such a deprivation of rights would only potentially be in accordance with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities if it were done as a measure of absolute last resort. Moreover, in any case of removal of a person's legal capacity to act stricter requirements apply, among other things, to supervision, re-evaluation and monitoring.

The UN Convention also requires that states support persons to use and develop their capacities and competencies. It is thus an obligation that states support people in whatever capacity they do have to make decisions and actively work towards their becoming better able to make their own decisions and move towards exit from guardianship in the long term.

It is a violation of Article 29 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities to take away the right to vote of a person with a disability on the basis of the person having

limited legal capacity for action. Furthermore, the European Court of Human Rights, with reference to Articles 12 and 29 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, has affirmed that it is illegal to automatically remove the right to vote of a person with disabilities solely because the person is under legal guardianship.

If the authorities seek to initiate support measures, several conditions must be fulfilled according to the UN Convention. The conditions reflect the fundamental perspective that capacity to act and lack of capacity to act can vary. The conditions require, among other things, that support measures must respect the rights, wishes and preferences of the person placed under legal guardianship.

The UN Convention also affirms that protective mechanisms should be implemented in order to prevent any abuse of the disabled person that might take place under various support measures.

Danish law focuses on the choice of least intrusive measures

Under Danish law there is the possibility to offer various forms of support measures to persons needing assistance to execute their legal capacity to act. The Guardianship Act (Værgesmålsloven) allows for support in the form of less intrusive assisted guardianship (called 'samværgemål', section 7), as well as for traditional financial and personal guardianship provisions (section 5). Deprivation of financial responsibility and deprivation of the legal capacity to act are the most intrusive measures in the Guardianship Act, which also entail that the person loses their right to vote (section 6).

The various provisions of the Guardianship Act must be specifically adapted to the individual, and the law also allows that the provisions can be implemented for a specified time period. However, the Danish Guardianship Act does not require the guardian to try and promote the person's legal capacity to act, nor does

it require periodic reassessments of guardianship arrangements.

A pervasive principle in the Guardianship Act is the 'principle of least means' in section 8. This principle entails, for example, that financial guardianship and loss of legal responsibility under section 6 cannot be implemented if it is sufficient that the person with a disability obtains assistance from an assisted guardian (section 7) or from a traditional financial and/or personal guardian (section 5).

Conflicts and dilemmas of guardianship in everyday practice

In order to obtain a fuller picture of how guardianship is experienced and functions in practice, the Danish Institute for Human Rights interviewed persons under guardianship, family members, guardians, staff from residential facilities¹ and social service contact persons. A total of 30 qualitative interviews were carried out. In addition, information was obtained from organisations and authorities.

Those persons under guardianship who were interviewed have various mental and physical disabilities, including personality disorders, bipolar disorder, developmental disabilities and various kinds of brain damage. The interviews showed that guardianship functions well in many cases. This is especially true where the guardian functions as an administrative and personal support and respects the individual's wishes. However, the interviews also revealed the presence of several conflicts and dilemmas in connection with guardianship, especially in its most comprehensive form.

The experience of guardianship is dependent on whether it is implemented with or against the will of the implicated individual. Of critical importance also is the cooperation in connection with the guardianship, and the extent to which the individual experiences that his/her rights are respected. Also significant are the kinds of needs the individual has. For example, it is more problematic for

1) Danish residential facilities for persons with disabilities range from large institutions providing comprehensive, full-time care to smaller housing complexes with attached staff. Staff may include nurses, healthcare workers, social service assistants and other caregivers.

someone under guardianship who has been politically active to be deprived of the right to vote than it is for a person who would not be likely to utilise this right.

Statements from persons under guardianship, from staff of residential facilities and from family members showed that many persons who are under financial guardianship feel that it offers them help and security. Those who experience guardianship as positive saw the guardian as a kind of facilitator or partner in their lives. Some persons in this group are capable of articulating their own needs and have also entered into a guardianship relationship of their own free will.

According to various statements, guardianship can also function well for those persons not able to formulate or articulate their own needs. Guardianship permits one individual to act on behalf of another, due to an accident, for example. When the person is unable

to articulate their own needs it is critical that the guardian has intimate knowledge of the person and can act with respect for their wishes and desires.

In situations where the person cannot give clear expression to their own needs, and where the guardian is not entirely certain of what the need is, the question of respecting the individual's will and preferences becomes more complex. The issue becomes one of who can define the individual's wishes and on what basis decisions are made. Here the data revealed conflicts and disagreements about expectations between guardians and staff from residential facilities. The staff who were interviewed had the impression that some guardians, especially the professional ones, have insufficient knowledge of the individual(s) under their care and thus do not make decisions on a satisfactory basis. The interviews also revealed situations where guardianship is experienced as problematic. This

might be the case, for example, when guardians do not include their wards in decisions or focus too much on safeguarding potential financial assets. The problem with financial guardianship, however, can also relate to different values and attitudes about how the individual's assets should be used, and what kind of lifestyle the person should have. These conflicts were seen primarily in connection with family guardianship.

The most comprehensive form of guardianship, court-imposed guardianship under section 6 of the Guardianship Act, is that which was most criticised. The data showed that there are very profound consequences for persons subject to court-imposed guardianship, especially when this occurs against the individual's will. The interviewed subjects mentioned their lack of self-determination, anger over loss of rights and feelings of dependency. Under the Danish Parliamentary Election Act, court-imposed guardianships also entail the loss of voting rights. This is experienced

as both degrading and exclusionary, especially by those persons who are well oriented and politically active.

According to the provisions of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, support measures must be specifically adapted and of the shortest possible duration. Several informants underscored the importance of periodic reassessment of guardianship arrangements. This is not the practice at present. The statements also show that there is a need to adapt individual guardianship arrangements within the overall guardianship framework. For example, there should be increased access to information, so that individuals under guardianship can obtain enhanced possibilities to understand and make decisions.

Finally, the report contains a summary of relevant problem areas and specific proposals for how to promote the protection of the legal capacity to act for persons with disabilities.

SUMMARY OF THE STUDY'S RECOMMENDATIONS

1. Limits on the use of court-imposed guardianship according to section 6

- DIHR recommends that the use of the section 6 guardianship provisions be limited and that the Guardianship Act be changed so that it clearly states its purpose to promote self-determination.

2. Promotion of supported decision-making and capacity to act

- DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that the law clearly articulates that support for decision-making and the promotion of capacity to act are its main principles and also the underlying guide in the administration of the law;
- DIHR recommends that further consideration be given to promoting supported decision-making and enhancing capacity to act, e.g. through the increased use of assisted guardianship (samværgemål);

- DIHR recommends the development of a handbook to help guardians in the practical administration of both personal and financial guardianship duties;
- DIHR recommends that national statistics be collated for the implementation of the different types of guardianship, so that developments can be followed.

3. Retention of voting rights for persons subject to court-imposed section 6 guardianship provisions

- DIHR recommends that the Parliamentary Elections Act and other laws governing municipal and regional elections and election of Danish members to the European Parliament be changed so that persons under section 6 guardianship provisions are not deprived of their right to vote.

4. Greater influence and right to be heard

- DIHR recommends that the provisions of the Guardianship Act regarding the right to be heard and

co-influence be strengthened in order to ensure that these meet the requirements of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities regarding rights, free will and preferences.

5. Promotion of the guardian's control of care

- DIHR recommends that measures be taken to ensure that guardians have sufficient knowledge of the conditions of persons under their guardianship, and knowledge of their preferences and priorities;
- Consideration should be given as to whether a maximum limit should be set on the number of persons that a professional guardian may have.

6. Guidelines for use of assets

- DIHR recommends a change in section 25 of the Guardianship Act so that the requirement for 'retention' of assets be eliminated;
- There should be more rapid case processing at the office administering guardianship affairs (statsforvaltning).

7. Freedom from conflicts of interest

- DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that it clearly states that a guardian must have a high level of integrity in order to take up the position of guardian, and that the guardianship activity may not cause conflict of interest.

8. Specially adapted support

- DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that it specifically states that guardianship must of the shortest possible duration;
- DIHR recommends that all court-imposed section 6 guardianships be either limited to specific durations or regularly re-assessed;
- DIHR recommends that consideration be given to developing systems of periodic reassessment of all other types of guardianship.

KAPITEL I

INTRODUKTION OG METODE

1. INTRODUKTION

Den 1. januar 2011 fik Institut for Menneskerettigheder (IMR) et særligt mandat til at fremme, beskytte og overvåge gennemførelsen af FN's konvention om rettigheder for personer med handicap (Handicapkonventionen) i Danmark, jf. Handicapkonventionens artikel 33(2) og folketingsbeslutning nr. B15 af 4. november 2010. Som led i udførelsen af dette mandat, gennemførte IMR en række rundbordsmøder med forskellige handicaporganisationer i løbet af 2011. På rundbordsmøderne blev det bl.a. problematiseret, at personer med handicap oplevede, at deres selvbestemmelse blev unødigt begrænset, når de havde en værge. Nogle af de problemstillinger, der blev rejst af organisationerne, var, at personer med handicap ikke høres og involveres i tilstrækkelig grad, når værgemål iværksættes. Herudover blev der rejst kritik af, at værgemålene

i nogle tilfælde er ufleksible, og at værgerne ikke har tilstrækkeligt kendskab til de enkelte personer under værgemål. På baggrund af organisationernes kritik og den store vægtning af selvbestemmelse i Handicapkonventionen har IMR med denne undersøgelse valgt at se nærmere på lovgivning og praksis om værgemål i Danmark.

Hvis en person har vanskeligt ved at varetage egne anliggender, er der efter dansk ret mulighed for at iværksætte forskellige støttetiltag. Et af disse støttetiltag er værgemål, som primært har til formål at beskytte den enkelte mod omverdenens misbrug. Ved værgemål indsættes en person som værge med henblik på at sikre rettighederne for personen. Der bliver med andre ord udpeget en værge, som kan handle og træffe beslutninger på personens vegne og varetage personens interesser.

Der findes flere forskellige typer af værgemål, hvor det mest almindelige er det økonomiske og personlige værgemål efter værgemålslovens § 5. Dette værgemål indebærer, at en værge kan disponere over personens økonomi og/eller personlige forhold, men at personen under værgemål samtidig selv kan handle og blive forpligtet af sine handlinger. I modsætning hertil indebærer et værgemål efter værgemålslovens § 6 en fratagelse af retlig handleevne over alle økonomiske forhold. I et § 6-værgemål kan værgen træffe beslutninger på vegne af personen under værgemål, og hvis personen under værgemål selv træffer beslutninger, vil han eller hun ikke blive forpligtet af disse. Et sådant værgemål svarer til en umyndiggørelse på det økonomiske område og er det mest indgribende værgemål efter værgemålsloven. Derfor kan det også kun iværksættes ved dom. Det mindst indgribende værgemål er et samværgemål efter værgemålslovens § 7. Et samværgemål kan kun vedrøre

økonomiske forhold og indebærer, at beslutninger om personens økonomi skal træffes i fællesskab mellem værgen og personen under samværgemål.

Handicapkonventionen blev ratificeret af Danmark i 2009. Handicapkonventionen udgør en milepæl i forhold til rettigheder for personer med handicap på en række områder, bl.a. i forhold til deres selvbestemmelsesret.

At have retlig handleevne og dermed ret til at træffe beslutninger – store som små – for sig selv er af afgørende betydning for personlig selvbestemmelse og frihed. Samtidig er det at have retlig handleevne en forudsætning for at kunne opnå en række af Handicapkonventionens øvrige rettigheder og dermed helt grundlæggende for, at resten af Handicapkonventionen er meningsfuld for den enkelte.

Netop spørgsmålet om retlig handleevne og om, hvordan personer med handicap kan støttes i at udøve

denne, er et af de områder, som FN's Komité for rettigheder for personer med handicap tillægger stor betydning. Komitéen lægger på dette område op til en forstærket vægtning af den enkeltes selvbestemmelse.

Ifølge artikel 12 i Handicapkonventionen skal staterne anerkende den retlige handleevne for personer med handicap på lige fod med andre og i alle livets forhold. Samtidig forpligter Handicapkonventionen staterne til at støtte personer med handicap, som har brug for hjælp til at udøve deres handleevne.

2. FORMÅL OG INDHOLD

Institut for Menneskerettigheder (IMR) er en national menneskerettighedsinstitution (NHRI) som er akkrediteret i overensstemmelse med FN's Paris-Principper. Institutet har som led i sit arbejde med at beskytte og fremme menneskerettigheder bl.a. til opgave at overvåge menneskerettighedssituationen i Danmark. Som nævnt ovenfor har Institutet herudover et særligt mandat til at fremme, beskytte

og overvåge gennemførelsen af Handicapkonventionen. Institutet er desuden udpeget som nationalt ligebehandlingsorgan for køn og etnicitet.

Målet med denne undersøgelse er at belyse:

- Hvorvidt den danske retsstilling efter værgemålsloven lever op til FN's Handicapkonvention, særligt artikel 12
- Hvilke udfordringer værgemål i praksis udgør i forhold til at efterleve FN's Handicapkonvention, særligt artikel 12
- Hvilke forskellige oplevelser der er med værgemål og værgemåls implementering i praksis
- Hvilke ændringer i lovgivning og praksis konventionen eventuelt bør afføde i forhold til at fremme beskyttelsen af den retlige handleevne for personer med handicap i Danmark.

Undersøgelsen berører især spørgsmålet om, hvorvidt den enkeltes ret til selvbestemmelse sikres i tilstrækkelig grad i praksis, når han eller hun er under værgemål. Undersøgelsen ser også på karakteren af støtteforanstaltningerne, og hvordan de opleves. Herudover berøres spørgsmål om stemmeret, fordele og ulemper ved forskellige værgemål, rollefordeling mellem værger og bosteder, potentielle interessekonflikter og beskyttelsesmekanismer.

Undersøgelsen indeholder en redegørelse for den internationale menneskeretlige ramme (kapitel II) og en gennemgang af relevante bestemmelser i værgemålsloven (kapitel III). Herudover gennemgås resultaterne af en empirisk undersøgelse af oplevelser med værgemål og håndtering af værgemål i praksis (kapitel IV). Afslutningsvis sammenholdes dansk ret om værgemål og oplevelser omkring værgemål med de internationale forpligtelser i Handicapkonventionen.

På den baggrund fremsættes en række konklusioner og anbefalinger med henblik på at fremme beskyttelsen af den retlige handleevne for personer med handicap i Danmark (kapitel V).

3. TERMINOLOGI OG AFGRÆNSNING

Når der tales om retlig handleevne, handler det grundlæggende om retten til at træffe beslutninger – store som små – for sig selv.

Støttet beslutningstagning kan omfatte alt fra uformel hjælp til at træffe en beslutning til mere formelle ordninger om fælles eller faciliteret beslutningstagning.

Substitueret beslutningstagning dækker over ordninger, hvor der træffes beslutninger på vegne af en person med handicap – også i situationer, hvor det sker mod personens vilje.

Med værgemål menes en ordning i dansk ret, hvor der er udpeget en værge, som er juridisk repræsentant

for personen under værgemål, og som kan indgå aftaler på vegne af ham eller hende indenfor værgemålets område.

Undersøgelsen vedrører alene personer med handicap over 18 år, da der gælder særlige forpligtelser i Handicapkonventionen, når det handler om børn med handicap. Disse særlige forpligtelser vil ikke blive behandlet i denne undersøgelse.

IMR har valgt at afgrænse denne undersøgelse til en analyse af Handicapkonventionens artikel 12 om retlig handleevne og til dansk ret med primært fokus på den danske værgemålslov.

Handicapkonventionens artikel 12 regulerer den retlige handleevne generelt, men spørgsmålet om begrænsninger i selvbestemmelsen er et centralt tema i en lang række andre bestemmelser i konventionen. Selvom det er et relateret spørgsmål, ligger det imidlertid udenfor denne undersøgelse nærmere at redegøre for de kerneområder indenfor

selvbestemmelsesretten – som fx ægteskab og sterilisation – hvor der ikke kan træffes beslutninger uden informeret samtykke.

Fokus i denne undersøgelse er værgemålsloven og dermed, hvordan støtte til udøvelse af retlig handleevne foregår i Danmark i form af forskellige værgemålsordninger. Fokus er dermed ikke alle de andre meget vigtige måder, hvorpå der bliver givet støtte til at træffe beslutninger om stort og småt. I Danmark modtager personer med handicap støtte til beslutningstagning på en lang række områder. Det foregår fx hele tiden på bosteder og har ikke noget med værgemål og værgemålsloven at gøre. Det ligger udenfor denne undersøgelse at beskrive denne støtte til beslutningstagning.

I praksis oplever nogle personer med handicap, at de reelt er sat under værgemål, i og med at fx personalet på deres bosted i et vist omfang administrerer deres personlige og økonomiske forhold.

Selvom det er tæt relateret, ligger det uden for denne undersøgelse at gå nærmere ind i omfanget og udbredelsen af sådanne "de facto-værgemålsordninger", ligesom fordele og ulemper ved denne praksis heller ikke vil blive behandlet.

4. ANVENDT METODE

Undersøgelsen indeholder en juridisk analyse og en empirisk interviewundersøgelse. Undersøgelsen har et rettighedsperspektiv, som betyder, at regler og praksis på området vurderes i forhold til de rettigheder, som enhver borger har ifølge Handicapkonventionen.

4.1. Den retlige analyse

Den retlige analyse bygger først og fremmest på en redegørelse og analyse af artikel 12 i Handicapkonventionen. Relevant litteratur og praksis fra FN's Handicapkomité er inddraget i analysen af artikel 12. Herudover gennemgås værgemålsloven med henblik på at afdække, hvilke former for hjælp og støtte til udøvelse af handleevne dansk lovgivning giver mulighed for.

4.2. Den empiriske analyse

Sigtet med undersøgelsen er ikke at give en repræsentativ, kvantitativt baseret analyse af, hvordan værgemål fungerer, men på baggrund af kvalitative interviews at analysere nogle af de komplekse problematikker, der omkranser feltet.

Rapporten bygger på personlige, individuelle interviews med 30 forskellige informanter. Alle har udtalt sig med løfte om anonymitet, og navne på informanter er efterfølgende blevet ændret. Alle interviews blev gennemført i efteråret 2011.

Interviews med personer under værgemål

Med henblik på at afdække erfaringer med at være under værgemål er ni personer under værgemål blevet interviewet. Herudover er to pårørende, der ikke er værger, blevet interviewet. Personerne under værgemål bor alle på forskellige bosteder i Danmark. IMR har interviewet personer under økonomisk og personligt værgemål samt personer, der er blevet

frataget deres retlige handleevne. Personerne, som IMR har interviewet, har forskellige fysiske såvel som psykiske funktionsnedsættelser, herunder personlighedsforstyrrelse, udviklingshæmning og hjerneskade. Personerne er blevet identificeret med hjælp fra en række bosteder eller via værger og enkelte organisationer. Der er blevet gennemført et enkelt telefoninterview, resten af interviewene er blevet gennemført ved et personligt møde. Det har været et kriterium for udvælgelsen af informanter, at informanterne har forskellige former for handicap og er under forskellige typer værgemål.

Interviews med værger (professionelle værger og pårørende)

Som led i undersøgelsen af, hvordan værgemål foregår i praksis, og hvilke udfordringer der er i den forbindelse, er ti værger blevet interviewet. De fleste værger er blevet interviewet telefonisk.

Ved udvælgelsen af interviewpersoner er tilstræbt at have både

professionelle og pårørende værger for bl.a. at afdække eventuelle forskelle i den forbindelse. De fleste af de interviewede har flere års erfaring med at være værger. De professionelle værger fremgår af offentlige lister over værger, som IMR har fået adgang til gennem forskellige statsforvaltninger i Danmark. Værger, som er pårørende, er IMR kommet i kontakt med gennem forskellige bosteder.

Interviews med bosteder og kontaktpersoner

Syv ledere af forskellige bosteder og to kontaktpersoner er ydermere blevet interviewet, dels telefonisk, dels ved besøg på bosteder. Interviewene er blevet foretaget med henblik på at afdække bostedernes indblik i, hvordan værgemål fungerer i praksis, og hvilke potentialer såvel som udfordringer værgemål afføder. Bostederne er herudover blevet interviewet om den rolle, de selv har som "brobygger" mellem personen under værgemål og værger.

Interviews med organisationer

Udviklingshæmmedes Landsforening (ULF) og Landsforeningen LEV er blevet interviewet med henblik på at identificere relevante problemstillinger angående værgemål. Socialt Lederforum, og Landsforeningen for nuværende og tidligere psykiatrirugere (LAP) har været behjælpelig med at formidle kontakt til informanter, som IMR efterfølgende har interviewet. Herudover er Socialpædagogernes Landsforbund blevet interviewet.

Information fra myndigheder

Med henblik på at få kontakt til værger og information om praksis er enkelte statsforvaltninger blevet kontaktet. Herudover er der blevet afholdt et møde med Civilstyrelsen. Både statsforvaltningerne og Civilstyrelsen har været behjælpelige med information. Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri under Socialstyrelsen har også været behjælpelig med information og kontakt til informanter.

5. FØLGEGRUPPE

Ved udarbejdelse af undersøgelsen har forskellige aktører været involveret i forskellige stadier, herunder identifikation af problemstilling (rundbordsmøde med 28 handicaporganisationer), input til udarbejdelse af projektdokument (LEV, ULF og Danske Handicaporganisationer (DH)), materiale-input (statsforvaltninger), gennemlæsning og kommentarer (Civilstyrelsen, LEV, ULF, LAP og DH). IMR har naturligvis ansvaret for rapporten.

KAPITEL II

FN'S HANDICAPKONVENTION OG RETLIG HANDLEEVNE

1. BAGGRUND FOR KONVENTIONEN

Historisk har man set på personer med handicap fra en medicinsk omsorgsvinkel. Personer med handicap er blevet betragtet som personer, der skulle drages omsorg for, behandles og i bedste fald kureres. Efter den medicinske handicapmodel mente man typisk, at de problemer, som en person med handicap stødte på i sin hverdag, var forårsaget af hans eller hendes individuelle funktionsnedsættelse.

Denne tilgang er gennem de senere årtier blevet erstattet af en social – også kaldet miljøbestemt – tilgang til handicapbegrebet. Ifølge den sociale handicapmodel er eventuelle problemer for personer med handicap forårsaget af de barrierer, som findes i omgivelserne og i samfundet i det hele taget. Barriererne ligger altså uden for den person, som har et handicap.

Samtidig med dette paradigmeskift fra en medicinsk til en social vinkel på handicap er der sket en udvikling fra gode viljer til rettigheder. Gode viljer hos de enkelte borgere kan således ikke ændre de generelle samfundsstrukturer, som skal ændres for at fjerne barriererne i samfundet. Staten er i dag forpligtet til at ændre normer og strukturer i samfundet for at sikre, at personer med handicap har lige muligheder som andre til at nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende friheder.

FN's Handicapkonvention manifesterer paradigmeskiftet. Konventionen blev vedtaget af FN's Generalforsamling i 2006 og er den første og mest omfattende menneskerettighedskonvention i det 21. århundrede. Konventionen omfatter alle mennesker med handicap – både fysiske og psykiske. Den cementerer et grundlæggende

diskriminationsforbud i forhold til personer med handicap og omsætter en række allerede gældende menneskerettigheder til de behov og interesser, som personer med handicap oplever i det 21. århundrede. Konventionen afspejler også udviklingen fra at have betragtet personer med handicap som "objekter", der skal styres og drages omsorg for, til "subjekter" – til bærere af rettigheder, som har evnen til selv at bestemme, og som fortjener respekt på samme måde som alle andre. Med Handicapkonventionen rykker personer med handicap således ud af en velfærds- og omsorgskultur og ind i en rettighedskultur. Dette er også baggrunden for, at konventionen slår fast, at alle personer, og herunder også alle personer med handicap, anses som havende retlig handleevne.

2. RETTEN TIL RETLIG HANDLEEVNE

Overordnet refererer begrebet "retlig handleevne" til en persons ret til at træffe og gennemføre store som små beslutninger for sig selv. Herudover

refererer "retlig handleevne" til, at sådanne beslutninger bliver respekteret af omgivelserne. At være udstyret med en retlig handleevne betyder fx, at en person kan åbne en bankkonto og sige ja tak til et arbejde. Det betyder også, at personen kan underskrive en lejekontrakt, bestemme, hvor han eller hun vil bo, investere penge og påbegynde en uddannelse. Det giver også personen mulighed for at træffe beslutninger om personlige relationer og om medicinsk behandling. Ikke mindst betyder den retlige handleevne, at personen kan stemme til folketingsvalg og selv stille op som kandidat. Retlig handleevne er på den måde en forudsætning for det enkelte menneskes personlige frihed og selvbestemmelsesret.

Nogle personer med handicap møder stadig den opfattelse, at de på grund af deres handicap mangler evnen til at træffe beslutninger. Personen betragtes ikke som en person med rettigheder og friheder. I stedet ser omverdenen personen med handicap

som én, der skal tages vare på og drages omsorg for. Anerkendelse af den retlige handleevne for personer med handicap giver mulighed for, at personer med handicap i højere grad kan realisere deres naturlige værdighed og personlige autonomi. Den retlige handleevne er på den måde af grundlæggende betydning for, at en person kan nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder. Fratagelse af retlig handleevne kan af nogle mennesker opleves som eksklusion fra resten af samfundet. Hvis vi er uden retlig handleevne, er vores retlige personlighed taget fra os, og vores skæbne ligger i andre personers hænder. Vi kan opleve at være magtesløse, samtidig med at magten påstås at blive udøvet til vores eget bedste.

Der er dermed også risiko for, at en persons individuelle udvikling påvirkes, hvis den retlige handleevne begrænses. Hvis vi begrænses i vores mulighed for at træffe beslutninger – inklusive de dårlige beslutninger

– har vi ikke samme mulighed for at kunne lære af vores erfaringer. Og så risikerer vi langsomt at vænne os til slet ikke at kunne træffe beslutninger. For nogle af os risikerer et inkompetence-mærkat derfor at ende med at blive en selvopfyldende profeti.

3. BEGRÆNSNING AF RETLIG HANDLEEVNE

Traditionelt har der hersket tre tilgange til vurdering af, hvorvidt personer skulle begrænses i deres retlige handleevne:

A. Statustest

Efter denne tilgang vil der være en retlig formodning om, at en person skal begrænses i sin retlige handleevne, hvis det konstateres, at personen har et handicap. Beslutningen om at begrænse en persons beslutningskompetence sker således alene med henvisning til personens handicap. Man vurderer ikke personens evne til at træffe bestemte beslutninger på specifikke tidspunkter, men man

trækker en lige linje fra personens status som en person med handicap til en formodning om manglende evne til at træffe beslutninger. Statustesten hviler på den måde helt grundlæggende på forudfattede antagelser og fordomme. Et eksempel på denne tilgang vil være, hvis man forbyder en blind person at håndtere sin bankkonto på egen hånd.

B. Effekttest

Efter denne tilgang vurderes spørgsmålet om retlig handleevne på baggrund af, om personen har et handicap sammenholdt med de beslutninger, som personen tidligere har truffet. Fratagelse af retlig handleevne kan her blive konsekvensen af en serie eller et mønster af "dårlige" beslutninger truffet af en person med handicap. Hvis en person træffer en beslutning, der anses som uoverensstemmende med et bestemt normalitetsbegreb, vil vedkommende således risikere at blive betragtet som manglende evnen til at træffe "normale" beslutninger. Med effekttesten fratages personen

retten til at træffe dårlige beslutninger, som alle mennesker ind imellem træffer. Og dårlige beslutninger er jo med til at forme mennesker til de personer, de er. Med effekttesten er der en indbygget modsætning, i og med at vi tillader majoriteten at træffe de samme dårlige beslutninger, som vi nægter minoriteten med handicap at træffe.

C. Funktionstest

Efter funktionstesten vurderes personens evne til at træffe beslutninger på et emnespecifikt grundlag. Funktionstestens tilgang gør det muligt at begrænse beslutningskompetencen i særlige tilfælde frem for generelt. En begrænsning af den retlige handleevne i relation til fx større økonomiske dispositioner vil ikke nødvendigvis være bestemmende for, hvordan den samme persons evne er til at indgå i menneskelige relationer. Denne test muliggør en skræddersyet tilgang til at vurdere den enkelte persons beslutningsevne i konkrete tilfælde.

Helt generelt refererer den funktionelle handleevne til, hvorvidt en person evner at forstå de informationer, som er relevante for at træffe en konkret beslutning. Det handler altså om, hvorvidt personen kan forstå relevansen af forskellige informationer, og om, hvorvidt personen kan forestille sig de konsekvenser og resultater, som forskellige beslutninger vil føre til. Hvis en person træffer en beslutning, som familiemedlemmer eller professionelle behandlere fx ikke mener, er i personens egen bedste interesse, er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at personen mangler handleevne. Det forhold, at en person bruger en masse penge, hvilket kan have alvorlige konsekvenser for familiens økonomi, betyder altså ikke i sig selv, at personen er uden funktionel handleevne, når det drejer sig om en mere generel håndtering af penge. I dag er funktionstesten den mest udbredte tilgang i overvejelser omkring begrænsning af en persons retlige handleevne. Denne tilgang fastholder i videst muligt omfang den

enkelte persons selvbestemmelsesret og uafhængighed ved kun at tillade et minimum af begrænsninger i den individuelle beslutningskompetence og i andre rettigheder. Funktionstesten står dermed i skarp kontrast til både status- og effekttesten, hvor der stilles spørgsmålstejn ved en persons beslutningsevne, så snart det er konstateret, at personen har et handicap. Det er da også funktionsperspektivet, som bedst lever op til tænkningen i Handicapkonventionens artikel 12.

4. HANDICAPKONVENTIONENS ARTIKEL 12

Handicapkonventionen er et billede på den internationale udvikling, som anerkender, at personer med handicap på lige fod med andre har retlig handleevne. Konventionens artikel 12 fastslår således, at det helt grundlæggende princip om lighed for loven også gælder for personer med handicap, og at personer med handicap har "retlig handleevne på lige fod med andre i alle livets forhold" (se bilag I).

Konventionen skal dog ikke alene fortolkes ud fra sin ordlyd. Efter Wiener-konventionens artikel 31 skal Handicapkonventionen også fortolkes i overensstemmelse med sit formål, som bl.a. beskrives i præambelen. I konventionens præambel (punkt n) anerkendes den store betydning af selvbestemmelsesretten for personer med handicap. Herudover fastsætter artikel 1 i konventionen retten til ligebehandling og fremme af respekt for den naturlige værdighed. Artikel 3 understreger principperne om frihed til at træffe egne valg sammen med vigtigheden af effektiv deltagelse og inklusion. Sammen med retten til lighed for loven i artikel 12 tegner disse bestemmelser et billede af, at Handicapkonventionen anerkender den fulde retlige handleevne for personer med handicap på lige fod med andre. Det understreges også af det forhold, at en person, som bliver frataget sin retlige handleevne, i praksis vil få de fleste andre rettigheder i Handicapkonventionen udhulet.

Personer med handicap er med artikel 12 sikret lige retlig handleevne. Konventionen beskytter med andre ord mod diskrimination på grund af handicap og fastslår, at der ikke må ske en fratagelse af handleevne alene med henvisning til en persons handicap. Desuden sikrer artikel 12 adgang til støtte til udøvelse af handleevne og ikke mindst beskyttelsesmekanismer til forebyggelse af misbrug.

Konventionen er et opgør med den tidligere dominerende medicinske model. Efter konventionen betragtes mennesker med handicap som subjekter, der er i stand til at tage vare på deres eget liv, i stedet for objekter, der skal ydes omsorg for og tages vare på. Det afgørende er således ikke at sætte fokus på den konkrete person med handicap, men derimod at fokusere på de barrierer, der er skabt i samfundet, og som begrænser den enkelte person i at deltage på lige fod med andre. Ofte er der en række samfundsskabte barrierer i kraft af regler og holdninger, som nødvendigt

begrænser den enkeltes ret til selvbestemmelse. Artikel 12 er et forsøg på at skabe en balance mellem nogle gange modstridende hensyn i forhold til personer med handicap – hensyn, der handler om beskyttelse på den ene side og deltagelse på den anden side. Intentionen med artikel 12 er at finde måder, hvorpå man både kan beskytte og sætte en person i stand til at handle – uden at begrænse den retlige handleevne unødigt.

Artikel 12 slår fast, at personer med handicap har rettigheder efter konventionen, hvilket også indebærer en ret til at udøve egen vilje og træffe egne beslutninger. Det grundlæggende princip om selvbestemmelse i konventionens artikel 3 om ”respekt for menneskets naturlige værdighed, personlige autonomi, herunder frihed til at træffe egne valg, og uafhængighed af andre personer” understøtter også, at retten til retlig handleevne omfatter retten til at nyde den retlige handleevne og til aktivt at kunne træffe beslutninger.

Personer med handicap har derfor en række grundlæggende menneskerettigheder og frihedsrettigheder, som personer med handicap har ret til at udøve og træffe egne beslutninger omkring.

Den retlige handleevne er imidlertid ikke begrænset til retten til at træffe beslutninger og til at få disse beslutninger respekteret af omgivelserne. Den omfatter også det at stå til ansvar for sine beslutninger. Mennesker med handicap har som alle andre ret til at træffe dårlige beslutninger, se konsekvenserne i øjnene og komme videre med deres liv. Det gælder både, når det drejer sig om at opfylde forpligtelser, som personer med handicap frivilligt har påtaget sig, og det gælder de forpligtelser, som er pålagt fra samfundets side.

En persons handleevne vil typisk være skiftende over tid og afhænge af, hvilket emneområde der er tale om. Det er derfor nødvendigt at se handleevne specifikt i forhold til,

hvad det er for en konkret beslutning, som skal træffes på hvilket tidspunkt. En person med Downs syndrom kan måske fint træffe beslutninger om tøj, mad og den daglige økonomi, men har måske ikke kapaciteten til at forstå mere komplekse økonomiske sammenhænge. Efter konventionens artikel 12 giver det derfor ikke mening at lave en retlig regulering af handleevne, hvor alle skal passes ind i de samme kasser. Det følger også af artikel 12, stk. 4, hvorefter støttetiltag til udøvelse af retlig handleevne konkret skal tilpasses den enkelte persons situation og løbende skal evalueres.

Formuleringerne i FN's Handicap-konvention afviser, at den tidligere anvendte statustest og effekttest kan bruges til at vurdere personers retlige handleevne. Konventionen tilslutter sig tænkningen bag funktionstesten, som er en vurdering af den konkrete persons evne til at træffe beslutninger på et emnespecifikt grundlag. Konventionen anerkender på den måde, at handleevne kan variere over

tid, og at handleevne kan afhænge af den konkrete situation, hvorfor støtte også skal tilpasses konkret.

5. HANDICAPKONVENTIONENS ARTIKEL 29

Retten til at stemme ved folketingsvalg, kommunalvalg og valg til Europa-Parlamentet samt retten til selv at kandidere hører traditionelt til kernen af den retlige handleevne. Handicapkonventionens artikel 29 forpligter da også staterne til at sikre personer med handicap mulighed for at nyde politiske rettigheder på lige fod med andre. En fratagelse af stemmeretten, på baggrund af at en person med handicap har fået frataget den retlige handleevne, er derfor i strid med artikel 29 om retten til at deltage i frie valg. FN's Handicapkomité udtaler således i sine generelle anbefalinger til Spanien i oktober 2011, at den spanske lovgivning skal revideres for at sikre, at alle personer med handicap – uanset deres funktionsnedsættelse, retlige status eller bopæl – har ret til at stemme og deltage i det offentlige liv på lige fod

med andre (Concluding observations of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities – Spain – Sixth Session – 19 October 2011).

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol bekræfter også den grundlæggende menneskeret til at stemme for personer med handicap i sagen Kiss v. Hungary (Appl. No. 38832/07 – Judgement 20 May 2010). I denne sag konkluderer Domstolen med henvisning til Handicapkonventionens artikel 12 og artikel 29, at det var i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK)(Artikel 3 i Protokol No. 1), at en person med et psykisk handicap blev frataget stemmeretten, fordi han var sat under et delvist værgemål. Baggrunden var, at beslutningen om fratagelse af stemmeretten blev truffet, uden at der var foretaget en individuel juridisk vurdering. En automatisk fratagelse af stemmeretten med henvisning til et værgemål er således i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol understreger i Kiss-dommen, at "det bør være op til den lovgivende forsamling at bestemme, hvilken procedure der skal anvendes for at afgøre, hvornår personer med intellektuelle handicap er egnede til at stemme"(§ 41). Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol lægger således til grund, at der skal foretages en form for konkret prøvelse af egnetheden til at stemme, hvis fratagelse af stemmeret skal være i overensstemmelse med EMRK. Det må antages, at denne prøvelse konkret skal angå egnethed til at stemme og derfor ikke blot kan være baseret på, om personen har fået frataget sin retlige handleevne.

Endelig fastslår Europarådets Ministerkomité i en anbefaling om **Participation of persons with disabilities in political and public life** (Recommendation No. R(2011)14 adopted by the Committee of Ministers on 16 November 2011), at alle mennesker med handicap har ret til at stemme, og at de ikke må fratages

stemmeretten gennem lovgivning, der begrænser deres retlige handleevne.

6. STØTTE TIL UDØVELSE AF RETLIG HANDLEEVNE

Det gennemgående diskriminationsforbud i Handicapkonventionen indebærer, at hvis der skal ske en begrænsning af den retlige handleevne, så skal det ske på baggrund af kriterier, som gælder befolkningen generelt – og altså ikke kriterier, som specifikt gælder for personer med handicap. Sådanne kriterier kunne fx handle om kortere eller længerevarende funktionsnedsættelser kombineret med en manglende evne til at gennemskue økonomiske konsekvenser af køb og salg af ejendom. En forudsætning for at begrænse handleevnen i denne situation er, at det er den manglende evne til at gennemskue lige præcis sådanne økonomiske dispositioner, som er den afgørende faktor – og ikke en konstatering af det konkrete handicap (diagnosen), som ville være afgørende, hvis man anvendte statustesten.

I og med at personer med handicap har samme retlige handleevne som alle andre, udelukker konventionen således, at et konkret handicap alene skal kunne udgøre baggrunden for, at en person begrænses i sin retlige handleevne. Der må altså ikke iværksættes støttetiltag alene med henvisning til en konkret persons handicap.

På den anden side anerkender konventionen behovet for en række forskellige former for støttet beslutningstagning. Det fremgår af Handicapkonventionens artikel 12, stk. 3, at staterne er forpligtet til at "give personer med handicap adgang til den støtte, de måtte have behov for til at udøve deres retlige handleevne".

I praksis kan støtte variere fra den helt uformelle hjælp til at træffe en beslutning til decideret substitueret beslutningstagning med eller mod personens vilje. Substitueret beslutningstagning indebærer, at der fx gennem værgemål træffes beslutninger af en væрге **på**

vegne af en konkret person med handicap. Der **kan** således være tale om beslutninger truffet mod den pågældende persons vilje, men det er ikke nødvendigvis tilfældet, når man taler om substitueret beslutningstagning.

Med sit ordvalg forbyder artikel 12 ikke direkte, at der iværksættes substitueret beslutningstagning.

På den anden side er substitueret beslutningstagning reelt en begrænsning af den retlige handleevne, hvilket helt grundlæggende gør substitueret beslutningstagning problematisk og vanskeligt overensstemmende med Handicapkonventionen.

Handicapkomitéen har da også i sine konkluderende anbefalinger kritiseret Tunesien og Spanien for ikke at gøre nok for at erstatte substitueret beslutningstagning med støttet beslutningstagning (Concluding observations of the Committee on the Rights of Persons with Disabilities – Fifth and Sixth Session 2011). Handicapkonventionen

forpligter således staterne til at sikre støttet beslutningstagning, når der er konkret behov herfor. Ifølge Komitéen skal staterne dermed gøre en indsats for at udvikle lovgivning og politikker, som skal erstatte substitueret beslutning med støttet beslutningstagning, som respekterer de konkrete personers rettigheder, vilje og præferencer. Selvom konventionen ikke direkte forbyder substitueret beslutningstagning i form af eksempelvis værgemål, er der ingen tvivl om, at substitueret beslutningstagning skal begrænses mest muligt, og at støttet beslutningstagning i stedet skal fremmes.

I praksis kan støtte til udøvelse af retlig handleevne indebære en begrænsning af retlig handleevne. Men staterne har ikke frie tøjler i forhold til at iværksætte diverse støttetiltag, herunder fx værgemål. Støttetiltag kan kun iværksættes med respekt for konventionens grundlæggende principper om selvbestemmelse og effektiv

deltagelse i artikel 3. Substitueret beslutningstagning i form af fx værgemål må derfor være en sidste udvej. Herudover er der krav om, at der skal indføres beskyttelsesmekanismer til forebyggelse af misbrug, når støttetiltaget er iværksat.

Det er i konventionens ånd, at man først og fremmest skal forsøge med mindre indgribende støttet beslutningstagning og ikke med substitution. I alle tilfælde er der en forpligtelse til at søge at kommunikere med den pågældende person med handicap for at få indsigt i vedkommendes ønsker og vilje. Konventionens primære formål med støtte er ikke at erstatte det personlige ansvar – men at facilitere det. Efter artikel 12 skal staterne ikke tænke på mennesker ud fra deres "mangler". Hensigten er at fokusere på de muligheder, der findes, og dermed på, hvilken støtte en person med handicap har brug for i forhold til at kunne udøve sin retlige handleevne. Staterne skal støtte mennesker med den handleevne, der nu måtte være

tilbage, og ikke mindst gøre en aktiv indsats for at fremme handleevnen, så den over tid styrkes. I praksis vil der ofte være tale om personer med en funktionsnedsættelse, der kan karakteriseres som en udviklingshæmning – altså om personer, der kan udvikle sig, men hvor hastigheden i deres udvikling afviger fra gennemsnittet. Derfor skal man også ifølge konventionen hele tiden have fokus på, at en persons handleevne kan forbedres over tid.

I virkelighedens verden er der naturligvis en flydende overgang fra selvbestemt beslutningstagning eller selvbestemmelse til støttet selvbestemmelse. Tilsvarende kan det i praksis være vanskeligt at skelne mellem støttet beslutningstagning eller selvbestemmelse og så substitueret beslutningstagning – i hvert fald når den substituerede beslutningstagning sker med personens samtykke. Men der er ingen tvivl om, at det er støttet beslutningstagning, som er i bedst overensstemmelse med

konventionen, i og med at der her tages udgangspunkt i personens vilje og præferencer. Som udgangspunkt er fokus altså ikke "personens egen bedste interesse", der i praksis ofte fortolkes som "normalen" i det pågældende samfund eller værre endnu nogle fornuftsparadigmer, som andre uden handicap ikke underlægges. I stedet skal støttepersonen eller værgen hjælpe med, at der bliver truffet den beslutning, som kommer tættest på personens vilje og præference.

Helt særlig er den situation, hvor der iværksættes støtte mod en persons vilje. Konventionen tager som sagt ikke direkte stilling til spørgsmålet om fratagelse af handleevne mod en konkret persons vilje. En generel fratagelse af alle personens rettigheder vil være i strid med Handicapkonventionen. Men om en økonomisk umyndiggørelse ved dom, som det fx sker ved et værgemål efter værgemålslovens § 6 i Danmark, er konventionsstridig eller ej, er ikke afklaret på nuværende

tidspunkt. Helt klart er det dog, at det kun kan ske som en allersidste udvej, efter andre former for støtte er afprøvet. Det vil være hensynet til beskyttelse af personen selv, der som yderste konsekvens kan føre til, at man fx iværksætter et værgemål mod personens vilje. En sådan "egen bedste interesse-tilgang" skal være den sidste udvej. Værgemål iværksat mod en persons vilje er utvivlsomt også omfattet af skærpede krav til eftersyn og kontrol. Og konventionens principper om selvbestemmelse og effektiv deltagelse vil så vidt muligt skulle respekteres. Herudover vil der være en pligt for staten til aktivt at arbejde for, at personen på sigt kan blive bedre til selv at træffe beslutninger.

Selv i tilfælde, hvor man kan være nødsaget til at træffe beslutninger for en person med handicap (inklusive de situationer, hvor det sker mod personens vilje), vil det derfor ikke være tilstrækkeligt blot at iværksætte et traditionelt værgemål. Der vil herudover være en forpligtelse til

at støtte personen i de kapaciteter, personen har, og arbejde aktivt for, at personen på længere sigt kan blive bedre til selv at træffe beslutninger.

I de bagvedliggende konflikter mellem substitueret og støttet beslutningstagning prioriterer konventionen kort sagt deltagelse og støttet beslutningstagning.

7. HVORNÅR IVÆRKSÆTTES STØTTETILTAG I PRAKSIS?

Konventionen forpligter staterne til at hjælpe personer med handicap, hvis de har brug for støtte til udøvelse af handleevnen. I praksis vil der typisk være behov for støtte efter Handicapkonventionen i følgende tre tilfælde:

Der kan være tale om den relativt ukomplicerede situation, hvor en person klart besidder evnen til at forme sin egen holdning og sine egne præferencer, men har brug for hjælp til at træffe en beslutning.

Der kan også være tale om den situation, hvor en person har evnen til at forme sin egen holdning og sine egne præferencer, men hvor personen har svært ved at kommunikere dem. For nogle personer med handicap betyder det, at man vil have behov for støtte til en sådan kommunikation. En forudsætning for at sikre, at en person med handicap kan udøve sin retlige handleevne på lige fod med andre, er derfor tilgængelig kommunikation. Artikel 21 forpligter staterne til at "træffe alle passende foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap kan udøve deres ret til ytrings- og meningsfrihed, herunder frihed til at søge, modtage og meddele oplysninger og tanker på lige fod med andre og ved alle former for kommunikation efter eget valg". Definitionen af kommunikation i artikel 2 understreger, at der skal være tale om tilgængelig kommunikation.

Tilgængelig kommunikation bør fx praktiseres af advokater, sundhedspersonale, bankansatte og dommere i de situationer, hvor

den retlige handleevne typisk bliver udøvet. Tilgængelig kommunikation kan således udgøre en nødvendig støtte i konkrete situationer, når der opstår behov herfor.

Herudover kan der være tale om den situation, hvor en person ikke kan forme sin egen holdning og sine egne præferencer. Artikel 12 fastsætter her en særlig forpligtelse til aktivt at arbejde for, at personer med handicap kan udtrykke den vilje og de præferencer, som de har haft gennem tiden. Når en støtteperson eller værge fx skal træffe beslutning på vegne af en person, som ikke har evnen til at træffe den pågældende beslutning, skal værgeren enten handle på baggrund af personens tidligere udtrykte ønske (hvis personen har haft et sådant tidligere ønske, og ønsket er kendt) eller i stedet træffe en samlet vurdering baseret på viden om personens mere generelle ønsker, værdier og overbevisninger. Først som sidste udvej skal værgeren træffe beslutning baseret på personens egne bedste interesser. Konventionen

forudsætter derfor, at man søger at bevæge sig væk fra "egen bedste interesse-tilgangen", som tidligere har været den dominerende tilgang. I stedet skal fokus være på personens vilje og præferencer.

8. KRAV TIL STØTTETILTAG

Støttetiltag til udøvelse af handleevne kan indebære begrænsninger i den retlige handleevne for personer med handicap. På den baggrund har konventionens artikel 12, stk. 4, opstillet en række krav, som skal opfyldes.

Støttetiltagene skal respektere "den enkelte persons rettigheder, vilje og præferencer". Mennesker med handicap skal som følge heraf udstyres med den støtte og bistand, de behøver, og som udgangspunkt kan støtteforanstaltninger ikke pålægges mod deres vilje.

Herudover skal støttetiltag være "fri for interessekonflikter og utilbørlig påvirkning". Artikel 12, stk. 4, fastslår desuden, at iværksatte støttetiltag skal stå i forhold til og være konkret

tilpasset den enkelte persons situation, ligesom de kun må anvendes i kortest mulig tid.

9. BESKYTTELSESMEKANISMER

Selvom værgemål og andre begrænsninger i retten til selvstændigt at træffe beslutninger er indført med den hensigt at hjælpe og beskytte en bestemt person, indeholder sådanne indskrænkninger en række risici for krænkelse og misbrug. Der kan fx ske krænkelse i forbindelse med den retlige undersøgelse af den pågældende persons handleevne, når der udpeges en værge, og i forbindelse med fastlæggelse af værgens kompetencer, samt når værger træffer konkrete beslutninger.

Handicapkonventionens artikel 12, stk. 4, første punktum forpligter derfor staterne til at iværksætte beskyttelsesmekanismer for at forebygge, at der med de forskellige støttetiltag sker misbrug. Beskyttelsesmekanismerne kan fx udgøre periodisk eftersyn og kontrol, og det fremgår da også af

andet punktum, at støttetiltag skal undergives regelmæssig kontrol ved en kompetent, uafhængig og upartisk myndighed eller retslig instans.

Herudover fastslår artikel 12, stk. 4, sidste punktum, at "Beskyttelsesmekanismerne skal stå i forhold til, hvor meget sådanne foranstaltninger indvirker på personens rettigheder og interesser". Bestemmelsen lægger på den måde op til, at beskyttelsesmekanismerne skal variere, afhængigt af hvor intensive støttetiltagene er. En indgribende støtte som et traditionelt værgemål vil fx kræve mere indgående kontrol for at forebygge misbrug end et mindre indgribende samværgemål. I de undtagelsesvise tilfælde, hvor der pålægges værgemål ved dom mod en konkret persons vilje, vil krav til eftersyn og kontrol blive væsentligt skærpet.

Formålet med beskyttelsesmekanismerne er at sikre, at iværksatte støttetiltag respekterer den enkelte persons rettigheder, vilje og

præferencer. Jo mere et støttetiltag griber ind i en persons liv, jo større krav stilles der dermed også til respekt for personens vilje og præferencer samt til regelmæssig genvurdering og kontrol.

10. KONKLUSION

10.1. Handleevne og beslutningstagning

Konventionen forbyder, at der iværksættes støttetiltag alene med henvisning til en konkret persons handicap. Samtidig forpligter konventionen staterne til at støtte personer med handicap, som har brug for hjælp til at udøve deres handleevne. Der kan være tale om helt uformel hjælp og støtte til at træffe beslutninger, men også mere formelle ordninger med støttet beslutningstagning er i overensstemmelse med konventionen.

Den internationale udvikling og konventionen indebærer en stærk retlig formodning for selvbestemmelsesret og

retlig handleevne. Substitueret beslutningstagning skal derfor være sidste udvej, og man skal forsøge sig med forskellige former for støttet beslutningstagning, før man griber til substitueret beslutningstagning som i egentlige værgemålsordninger. I de tilfælde, hvor der er iværksat formelle værgemålsordninger, skal støttet beslutningstagning så vidt muligt tænkes ind i administrationen af ordningerne.

Det er på nuværende tidspunkt uklart, om konventionen tillader en fratagelse af den retlige handleevne mod en persons vilje, som det fx kan være tilfældet i Danmark med fastsættelse af et værgemål ved dom (økonomisk umyndiggørelse). Under alle omstændigheder vil det kun være i overensstemmelse med Handicapkonventionen som en absolut sidste udvej. Endelig skal fratagelse af handleevne mod personens vilje underlægges en række skærpede krav om bl.a. tilsyn, genvurderinger og kontrol.

Herudover stilles der krav om, at staterne skal støtte personen i de kapaciteter, han eller hun har. Der vil således være en pligt for staten til at støtte mennesker i deres tilbageblevne evne til at træffe beslutninger og arbejde aktivt for, at de kan blive bedre til selv at træffe beslutninger og måske endda komme ud af værgemålet på sigt.

Om retlig handleevne og støttetiltag efter konventionen kan følgende derfor konkluderes:

Staterne skal begrænse substitueret beslutningstagning mest muligt og fremme støttet beslutningstagning mest muligt.

Staterne har pligt til at støtte personer i deres tilbageblevne handleevne og arbejde for at fremme deres handleevne på sigt.

10.2. Stemmeret

Det strider mod Handicapkonventionens artikel 29 at fratage en person med

handicap sin stemmeret, på baggrund af at personen har fået begrænset sin retlige handleevne.

Ydermere har Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol med henvisning til Handicapkonventionens artikel 12 slået fast, at det er ulovligt automatisk at fratage en person med handicap stemmeretten, alene med henvisning til at personen er sat under værgemål. Derfor gælder det, at:

Fratagelse af stemmeret med henvisning til værgemål er i strid med Handicapkonventionen og EMRK.

10.3. Krav til støttetiltag

Hvis man ønsker at iværksætte støttetiltag, er der en række betingelser, som skal opfyldes ifølge konventionen. Betingelserne afspejler den grundlæggende tilgang, at handleevne og mangel på handleevne kan variere. Følgende betingelser skal ifølge konventionen respekteres:

Støttetiltag skal respektere den pågældende persons rettigheder, vilje og præferencer.

Støttetiltag skal være fri for interessekonflikter og beskytte mod udnyttelse af sårbarhed.

Støttetiltag skal stå i forhold til og være konkret tilpasset den pågældende person.

Støttetiltag skal være af kortest mulig varighed.

Støttetiltag skal regelmæssigt gennemgås af en kompetent, uafhængig og upartisk myndighed eller retslig instans.

Konventionen fastslår endelig, at der skal iværksættes beskyttelsesmekanismer for at forebygge, at der med de forskellige støttetiltag sker misbrug af personer med handicap:

Jo mere indgribende støttetiltagene er, jo større er kravene til beskyttelsesmekanismer som eftersyn og kontrol.

RETLIG HANDLEEVNE I DANSK RET

1. GENERELT OM RETLIG HANDLEEVNE OG VÆRGEMÅL I DANSK RET

Hvis personer i Danmark har vanskeligt ved at varetage deres egne anliggender, kan der efter dansk ret iværksættes forskellige former for værgemål. Hensigten med værgemål efter den danske værgemålslov er at sikre de omfattede personers rettigheder og beskytte mod omverdenens misbrug. Det centrale ved værgemål efter dansk ret er, at der bliver udpeget en værge, som kan handle og træffe beslutninger på personens vegne og varetage personens interesser.

Der findes flere forskellige typer af værgemål (se oversigten i bilag II).

1.1. Betingelser for personlige og økonomiske værgemål (§ 5-værgemål)

Der er en række betingelser, som

efter værgemålslovens § 5 skal være opfyldt, for at en person kan komme under økonomisk og/eller personligt værgemål. Hvis personen **ikke** selv anmoder om at få en værge, gælder tre kriterier:

- Personen skal have en sindssygdom (herunder svær demens), være psykisk udviklingshæmmet eller have anden form for alvorligt svækket helbred (helbredskriteriet)
- Personen skal på grund af denne lidelse være ude af stand til at tage vare på sine egne anliggender (evnemangelskriteriet)
- Personen skal have behov for en værge (behovskriteriet).

Selvom det medicinske helbredskriterium og det retlige evnemangelskriterium er opfyldt, skal der altså ikke automatisk anmodes

om værgemål. Der skal også være et konkret behov.

Hvis personen selv beder om værgemål eller giver tilslutning til iværksættelse af værgemål, er de lovgivningsmæssige betingelser ikke så strenge. Her kræves "blot", at vedkommende på grund af sygdom eller stærkt svækket tilstand er uegnet til at varetage sine anliggender. Virkningen af et personligt og eller økonomisk værgemål er, at værgeren er en juridisk repræsentant for den pågældende person og kan indgå aftaler på vegne af ham eller hende inden for værgemålets område. På den måde får værgeren en formel adgang til at disponere på den pågældendes vegne og med virkning for denne. Så længe værgeren handler inden for sin kompetence, bliver personen under værgemål forpligtet og hæfter med sin formue.

Personen under værgemål er imidlertid stadig myndig og bevarer adgangen til at handle på egen hånd på det økonomiske og personlige

område. Personen fratages altså ikke retten til selv at indgå retligt bindende aftaler. Efter lovens forarbejder vil § 5-værgemål derfor typisk være en mulighed for personer, der ikke faktisk disponerer over deres formue og ofte er passive i livsførelsen.

Som hovedregel er det statsforvaltningerne, der træffer beslutning om iværksættelse af økonomiske og personlige § 5-værgemål.

1.2. Personligt værgemål (§ 5-værgemål)

Hvis en person ikke kan klare sig selv og har brug for, at en anden person varetager hans eller hendes personlige interesser, er der mulighed for at udpege en værge, som kan træffe beslutninger af mere personlig art.

Ved et personligt § 5-værgemål repræsenterer værgeren personen i vigtigere forhold af personlig karakter og har ret til at agere som part for personen. En værgeres råden over

personlige forhold kan bl.a. omfatte kontakt til offentlige myndigheder. Det kan handle om, hvor personen under værgemål skal bo, herunder om personen skal flytte på plejehjem eller anden institution, og hvad personen skal beskæftige sig med. Hvis der er tale om et modsætningsforhold i forhold til den institution, som den pågældende person er knyttet til, kan der også være brug for et personligt værgemål. Et personligt værgemål kan omfatte arbejdskontrakter og andre personlige aftaler, fx om uddannelse samt aftaler med læger og tandlæger om helbredsspørgsmål. Det personlige værgemål angår også de faktiske levevilkår.

Da Annettes datter, Mona, fyldte 18 år, kom hun under personligt værgemål med sin mor som værge. Mona er 21 år og har et udviklingsniveau svarende til tre år. Annette tager stilling til, hvilke hjælpemidler datteren skal have, om hun skal opereres, og hvor hun skal bo. Annette mener ikke, at

datteren vil kunne beslutte dette selv, og det ville gøre hende utryg. Det personlige værgemål forhindrer ikke Mona i at træffe en række mindre beslutninger om fx indkøb og aktiviteter i fritiden.

I de tilfælde, hvor der er iværksat et personligt værgemål under værgemålsloven, er det ikke muligt at tage rådigheden over personlige forhold fra den pågældende person. Et personligt værgemål medfører ikke noget indgreb i den pågældende persons selvbestemmelse, handlefrihed og kropslige integritet. En værges kompetence er således altid subsidær, for så vidt de angår personlige forhold.

En personlig værge kan derfor heller ikke bruge magt og tvinge en beslutning igennem, hvis personen under værgemål er uenig eller gør fysisk modstand. Det gælder, hvad enten der er tale om flytning til et plejehjem eller en institution,

fastspænding eller tvangsbehandling. Tvang vil typisk være reguleret i anden lovgivning og vil ikke blive nærmere behandlet her.

1.3. Økonomisk værgemål (§ 5-værgemål)

Hvis en person ikke kan tage vare på sine anliggender, kan der efter værgemålsloven iværksættes et økonomisk værgemål. Det kan fx være tilfældet, hvis der er en formue af en vis størrelse. Det kan også være, hvis der er brug for administration af pensionsindtægter eller inddrivelse af tilgodehavender. Desuden kan en værge sørge for, at nødvendige udgifter bliver afholdt, og at regninger bliver betalt.

Doris har en hjerneskade efter en blodprop og er under økonomisk værgemål. Værgemålet betyder bl.a., at der er i samarbejde med værgen er lavet et budget med indtægter og udgifter. Værgen sørger for de faste betalinger af udgifter til fx husleje og forsikringer.

Herudover får Doris et fast beløb til mindre udgifter. Hvis Doris har brug for noget ekstraordinært, fx en ny seng, anmodes værgen om en ekstra udbetaling.

Der er også mulighed for at få udpeget en økonomisk værge, hvis der skal gennemføres et hussalg, underskrives et skøde eller en lejekontrakt til en ældrebolig. Tilsvarende hvis der skal optages lån til et boligindskud eller opsiges et lejemål. Endelig kan der være mulighed for at få beskikket en værge, hvis der er uenighed omkring personens økonomi mellem de pårørende indbyrdes, eller hvis der er et modsætningsforhold i forhold til den institution, den pågældende er knyttet til.

1.4. Fratagelse af retlig handleevne (§ 6-værgemål)

Hvis en person under et økonomisk § 5-værgemål indgår aftaler til skade for hans eller hendes økonomi, er disse aftaler stadig gyldige. Der kan

efter loven være behov for at beskytte personen mod sådanne dispositioner. I værgemålslovens § 6 er tilgangen, at man kan imødekomme dette behov ved helt at fratage ham eller hende den retlige handleevne.

Anders er under § 6-værgemål, bl.a. fordi han har en hjerneskade. Anders, der bor på et bosted, er i mange henseender velfungerende og var fx på et tidspunkt i fleksjob hos en købmand. § 6-værgemålet er bl.a. iværksat for at sikre, at Anders ikke indgår forpligtende økonomiske aftaler, som senere kan være problematiske for ham, og som han ikke har økonomisk råderum til.

Det er efter loven en forudsætning for fratagelse af den retlige handleevne, at der iværksættes et fuldstændigt økonomisk værgemål og dermed, at alle kriterierne for et § 5-værgemål er opfyldt (helbredskriteriet, evnemangelskriteriet og

behovskriteriet). Derudover skal en handleevnefratagelse være nødvendig for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser for fare for at forringes væsentligt.

Når en person er frataget den retlige handleevne, er hun eller han økonomisk umyndig og kan ikke selv forpligte sig ved aftaler eller råde over sin formue. Da der er tale om et stort indgreb i en persons liv, kan en fratagelse af den retlige handleevne kun ske ved dom, som skal tinglyses. Statsforvaltningerne behandler ikke disse sager.

Det følger af "det mindste middels princip" i § 8, at økonomiske og personlige § 5-værgemål ikke må være mere omfattende end nødvendigt. Det følger også af "det mindste middels princip" i § 8, at den, i og med at en fratagelse af den retlige handleevne efter § 6 er den mest vidtrækkende foranstaltning, kun må iværksættes, hvis den pågældende persons interesser ikke kan tilgodeses

ved et almindeligt økonomisk værgemål.

En fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6 kan kun vedrøre økonomiske spørgsmål. Selvom der ved siden af en sådan fratagelse af den retlige handleevne kan iværksættes almindeligt personligt værgemål, er der som beskrevet ovenfor under personligt værgemål ikke mulighed for at fratage handleevnen på det personlige område. Værgeren kan altså ikke bruge tvang og overvinde modstand med magt, hvis den pågældende person er uenig eller fysisk gør modstand mod fx at blive flyttet til et plejehjem. En værger kan kort sagt ikke anvende magt med henblik på at gennemføre beslutninger vedrørende personlige forhold.

Tvang vil typisk være reguleret i anden lovgivning. Det gælder fx, hvis der opstår spørgsmål om svangerskabsafbrydelse og sterilisation, hvor der efter

sundhedsloven er mulighed for beskikkelse af en særlig værger, og hvor der skal træffes beslutning af et særligt nedsat regionalt samråd og ankenævn for svangerskabsafbrydelse og fosterreduktion.

1.5. Samværgemål (§7-værgemål)

Økonomisk samværgemål efter værgemålslovens § 7 er den mindst indgribende form for værgemål efter værgemålsloven. Hovedbetingelsen er, at den pågældende person med handicap selv anmoder om samværgemålet. Der er ikke som ved det økonomiske og personlige værgemål et egentligt medicinsk kriterium. Udover samtykkekravet er der alene en upræcis betingelse om, at personen skal have behov for hjælp til at administrere sin formue eller varetage andre økonomiske anliggender på grund af uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand.

Samværgemålet kan begrænses til at angå bestemte økonomiske aktiver eller anliggender og kan også tidsbegrænses.

Der kan ikke iværksættes samværgemål vedrørende personlige forhold. Personen under samværgemål kan dermed generelt og uden begrænsninger på egen hånd træffe beslutninger om personlige forhold.

Når værgemål eller samværgemål overvejes, må "det mindste middels princip" i § 8 anvendes. Samværgemål skal derfor foretrækkes frem for et almindeligt § 5-værgemål, hvis dette er en tilstrækkelig foranstaltning. Det forudsætter naturligvis, at den pågældende person er interesseret i samværgemålet.

En person, der er under samværgemål, træffer beslutninger sammen med sin værge. Samværgeren og personen under samværgemål skal således handle i forening i anliggender omfattet af samværgemålet. Der kræves fælles beslutning.

Hvis der ikke handles i forening, og hvis samværgeren disponerer på egen hånd, er aftalen som

udgangspunkt ugyldig. Personen under samværgemål er fortsat myndig og er ikke frataget den retlige handleevne. Han eller hun har derfor stadig mulighed for at handle på egen hånd. Selvom der bliver tale om, at personen indgår uhensigtsmæssige aftaler, vil de derfor være gyldige.

Samværgemål er udtryk for en samarbejdskonstruktion, og derfor gælder mange af de sædvanlige beskyttelsesregler ved værgemål ikke. Økonomiske aktiver skal fx ikke under bestyrelse i en forvaltningsafdeling, og der er ikke begrænsninger med hensyn til midlernes anbringelse. Statsforvaltningerne fører ikke tilsyn, og der skal ikke sendes regnskaber ind til revision. Der er således ingen formel beskyttelse af personen mod en værges eventuelle misbrug under samværgemål.

En anden type samværgemål er et § 33-samværgemål. Her vil der være tale om en gift person under værgemål. Situationen kan fx være,

at den ene ægtefælle er syg, og at der er behov for en værge til at varetage hans eller hendes økonomi i samarbejde med den raske ægtefælle. Værgen, som både kan være pårørende og professionel, vil bestyre den del af fællesboet, som er omfattet af værgemålet i forening med den anden ægtefælle, der ikke er under værgemål. Det forudsættes i denne type samværgemål, at værgen og den raske ægtefælle kontrollerer hinanden.

1.6. Omfanget af værgemål

Der findes ikke tal for, hvor mange personer der på nuværende tidspunkt er under værgemål.

Nedenfor gengives antal af værgemål iværksat i et givet år. Det er de eneste tilgængelige tal på området.

Der er heller ikke lavet en landsdækkende værgemålstatistik siden 2003. Kun § 6-værgemål, som iværksættes ved dom, bliver systematisk registreret i Personbogen.

I 1997 blev der iværksat 680 nye værgemål, heraf 571 personlige og/eller økonomiske værgemål efter § 5. Der blev frataget retlig handleevne og iværksat § 6-værgemål ved domstolene i 48 sager. Endelig blev der iværksat 61 samværgemål efter § 7.

I 2003 blev der iværksat 1.274 nye værgemål. Heraf var 1.181 § 5-værgemål, 36 var § 6-værgemål, og 57 var samværgemål efter § 7.

Ifølge Personbogen blev der ved domstolene i 2008 iværksat 187 værgemål efter § 6. I 2009 var tallet 199, i 2010 var tallet steget til 255, mens det i 2011 faldt lidt igen til 194.

Antal af iværksatte værgemål er ikke registreret efter køn, nationalitet eller etnisk oprindelse.

Se skematisk illustration af antallet af iværksatte værgemål på side 66.

Iværksatte værgemål	1997	2003	2008	2009	2010	2011
Personlige og økonomiske værgemål (§ 5)	571	1181	ukendt	ukendt	ukendt	ukendt
Fratagelse af retlig handleevne (§ 6)	48	36	187	199	255	194
Samværgemål (§ 7)	61	57	ukendt	ukendt	ukendt	ukendt

1.7. Hvordan bliver der iværksat værgemål?

Initiativretten

Det er kun udvalgte personer og myndigheder, som kan tage initiativ til en værgemålsag hos statsforvaltningen eller ved byretten:

- den pågældende selv
- dennes ægtefælle, børn, forældre, søskende eller andre blandt de nærmeste
- værger eller en særlig værger
- kommunalbestyrelsen

- regionen
- politiet

Listen er udtømmende, så andre myndigheder eller enkeltpersoner kan ikke starte en værgemålsag for en konkret person. Anmodning om værgemål skal sendes til statsforvaltningen (eller byretten) på det sted, hvor den, der ansøges om værgemål for, bor. Når statsforvaltningen modtager en anmodning om værgemål, sendes en orientering til personen, der ønskes under værgemål. Derefter beder

statsforvaltningen personens læge om en udtalelse, så statsforvaltningen kan vurdere, om den pågældende har en lidelse, der kan begrunde et værgemål (helbreds-kriteriet).

Hvis den pågældende bor på et bosted, henter statsforvaltningen en udtalelse herfra. De pårørende vil også blive underrettet, med mindre det er personen selv, der har søgt om værgemål. Statsforvaltningen vil normalt tage en samtale med den foreslåede værge.

Hvem træffer afgørelse om værgemål?

Kompetencen til at træffe beslutning om værgemål er delt mellem statsforvaltningerne og byretterne. Som hovedregel afgøres værgemålsager administrativt ved statsforvaltningerne. Hvis den person, som skal under værgemål, protesterer, skal statsforvaltningen imidlertid oversende sagen til byretten. Hvis statsforvaltningen af andre grunde, som fx uenighed blandt pårørende, finder det betænkeligt at afgøre

sagen administrativt, skal sagen også oversendes til byretten. Tanken er, at byretten i de sager, hvor der er konflikt om iværksættelse af et værgemål, skal træffe afgørelsen. Baggrunden er, at en retssag er underlagt flere retssikkerhedsmæssige garantier end en administrativ sagsbehandling.

I de tilfælde, hvor en person skal fratages den retlige handleevne i et § 6-værgemål, er domstolene ene-kompetente til at træffe afgørelse.

Langt de fleste værgemålssager behandles af statsforvaltningerne. I 2003 behandlede domstolene kun 16 procent af sagerne.

2. FREMME AF HANDLEEVNE

Den danske værgemålslov indeholder ingen bestemmelser, som direkte omhandler en indsats for på sigt at fremme handleevnen for personer med handicap. Denne opgave varetages typisk af fx pædagogisk personale på bosteder og reguleres bl.a. i serviceloven.

Værger, som ønsker oplysninger om væргеopgaven, kan rette henvendelse til statsforvaltningen på det sted, hvor den, der ønskes under værgemål, bor. Værger kan også hente informationer i Civilstyrelsens væргеvejledning, som dog primært fokuserer på administration af økonomi. Der er ikke etableret nogen generel ordning for information og "uddannelse" af nye værger – heller ikke af familieværger, som der er flest af i Danmark. Dermed er der heller ikke information om, hvordan værger kan varetage deres funktion, så de i videst mulig omfang støtter personer med handicap i deres tilbageblevne handleevne og på den måde gør en indsats for at fremme handleevnen på sigt.

Selvom det ikke i værgemålsloven beskrives som en opgave for værgerne, at de skal arbejde for at fremme handleevnen for personer med handicap, er det som nævnt typisk et pædagogisk princip på bostederne, at personalet arbejder for at fremme beboernes handleevne. Men efter værgemålsloven forventes

en sådan indsats ikke af en værge – hverken af familieværgeren eller af den professionelle værge.

I forhold til Anders, der er under værgemål, er der både fra bostedets side og fra Anders' egen side et ønske om, at værgemålet på sigt skal ophæves. Bostedet håber på, at Anders selv får ret til at styre sine penge og dermed kan frigøre sig fra sin mor. De mener, det er vigtigt, at Anders får mere frihed til at bruge penge på det, der giver ham værdi i livet. På bostedet er det en del af det pædagogiske mål at lægge så mange beslutninger som muligt over på beboeren. Bostedet mener, at de vil kunne støtte Anders i hans administration af økonomien, vejlede økonomisk, og at han, med deres støtte, ville kunne klare sig uden en værge.

3. FRATAGELSE AF STEMMERET

Personer under § 6-værgemål er efter

dansk ret frataget deres stemmeret. Baggrunden for, at en person i Danmark får frataget sin retlige handleevne under et § 6-værgemål, er et behov for at beskytte personen fra at blive forpligtet af beslutninger, som personen godt nok selv har truffet, men som er til skade for personen selv. I praksis kan personer under § 6-værgemål fx have en købemani, som kan gøre det nødvendigt med et § 6-værgemål. Personer, som er i koma, eller andre, som ikke kan forstå, hvad der foregår omkring dem, vil typisk ikke få frataget den retlige handleevne og dermed heller ikke miste retten til at stemme. Men det gør personer under § 6-værgemål, også selvom de fx har stor interesse og indsigt i politik eller er politisk aktive.

Det følger af folketingsvalgloven, at personer under et § 6-værgemål fratages retten til at stemme og til at blive valgt til Folketinget. Folketingsvalglovens § 1 lyder således: "Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, er fyldt 18 år og har fast bopæl i

riget, medmindre vedkommende er under værgemål med fratagelse af den retlige handleevne, jf. værgemålslovens § 6". Tilsvarende fremgår af lov om kommunale og regionale valg § 1, stk. 3, samt af lov om valg af danske medlemmer til Europa-Parlamentet § 3, stk. 2. Grundlovens § 29 fastslår, at "Valgret til folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgrets alder, medmindre vedkommende er umyndiggjort".

En person, som underlægges et § 6-værgemål, bevarer sin rådighed over personlige forhold, hvilket betyder, at en værge ikke kan bruge tvang for at gennemføre beslutninger vedrørende personens personlige forhold. Det må bl.a. af denne grund kunne lægges til grund, at personer under § 6-værgemål ikke nødvendigvis skal betragtes som umyndiggjorte efter grundlovens § 29. Grundloven må derfor antages ikke at være til hinder for, at man ændrer lovgivningen, således at personer under

§ 6-værgemål bevarer deres stemmeret.

4. RESPEKT FOR RETTIGHEDER, VILJE OG PRÆFERENCER

Høringsret

Når statsforvaltningen eller domstolene skal træffe afgørelse om iværksættelse af værgemål, har den pågældende person efter høringsretten i værgemålslovens § 19 ret til at udtale sig.

Høringsretten giver personen ret til at afgive en personlig, skriftlig eller mundtlig udtalelse og at fremkomme med sit syn på sagen. Dermed får den pågældende orientering om, at der er indledt en sag og bliver informeret om afgørelsesgrundlaget. Høringsretten i værgemålsloven supplerer de beføjelser, personen har som part ved statsforvaltningen eller i retten, hvor personen får en advokat beskikket.

Der er ikke tale om en ubetinget pligt for statsforvaltningen til at

give den pågældende person ret til et møde om sagen. Det fremgår af værgemålslovens § 19, at i de tilfælde, hvor personen, der ønskes under værgemål, "ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålet", så behøver statsforvaltningen ikke give den pågældende mulighed for at være til stede og komme til orde.

Medindflydelse

Når værgemål er iværksat, har personen indflydelse på de beslutninger, der træffes af værger. Efter værgemålslovens § 26 skal værgerne spørge den, der er under værgemål, før der træffes beslutning i vigtigere anliggender. Det forudsættes i denne bestemmelse om medinddragelse, at værgerne forinden har informeret personen under værgemål i tilstrækkeligt omfang om dispositionen og dens rækkevidde.

Det er imidlertid ikke noget ubetinget krav, at personen skal spørges efter § 26. Værgerne kan fx undlade at spørge, hvis den pågældende "ikke

forstår sagens betydning”, eller hvis det ”ikke kan ske uden betydelig vanskelighed”. Den sidste undtagelse er relativ, hvilket betyder, at værgeren må gøre mere for at overvinde vanskelighederne ved indgribende beslutninger end ved mere almindelige beslutninger.

Når en person ud over et almindeligt økonomisk § 5-værgemål er frataget den retlige handleevne efter § 6, er hun eller han økonomisk umyndig og kan ikke selv forpligte sig ved aftaler eller råde over sin formue. Princippet i værgemålslovens § 26 om, at den pågældende under værgemål skal have medindflydelse, bør have stor betydning under § 6-værgemålet, da den økonomisk umyndige person typisk vil have evnen til at udtale sig.

Værgens beføjelser og pligter

Værgeren skal ifølge værgemålsloven varetage interesserne for personen, der er under værgemål, og handle ud fra, hvad der er bedst for denne inden for værgemålets omfang. Hvis værgeren tilsidesætter sine pligter, er

han eller hun erstatningsansvarlig for skade, der forvoldes ved forsætligt eller uagtsomt forhold.

Det er værgens ansvar at få det fornødne kendskab til personen under værgemål. Det forudsættes af Civilstyrelsen, at der afholdes et møde mellem personen under værgemål og værgeren, når værgemålet etableres. Herudover forventes det, at der bevares et kendskab til personen – muligvis gennem et årligt møde. Denne forventning til værgerne fremgår imidlertid ikke eksplicit noget sted – heller ikke i Værgemålsvejledningen.

Der er ikke noget maksimalt antal for, hvor mange værgemål de faste værger må have. Værgerne må ifølge Civilstyrelsen ikke have flere værgemål, end at de kan bevare det fornødne kendskab til de enkelte personer under værgemål. På baggrund af kritik i medierne af nogle professionelle værgers store antal værgemål, har Civilstyrelsen i efteråret 2011

skrevet til alle statsforvaltningerne og bedt dem oplyse, hvor mange værgemål deres faste værger har. Desuden har Civilstyrelsen bedt statsforvaltningerne om at oplyse, hvordan de faste værger sikrer det fornødne kendskab til personerne under værgemål. Oplysningerne skal bruges til Civilstyrelsens vurdering af, hvorvidt der er behov for en yderligere regulering af området. Civilstyrelsens overvejelser foreligger ikke på nuværende tidspunkt.

Særligt om personlige værger

Det er ikke altid helt klart, hvad der er værgens opgaver på det personlige område, men det afhænger naturligvis af formålet med og omfanget af beskikkelsen. Der er også forskel på, om værgeren er et familiemedlem eller en professionel værger. Typisk vil værgens råden over personlige forhold omfatte fx flytning til anden bolig/plejehjem, helbreds-mæssige forhold, indgåelse af arbejds-kontrakter, uddannelses-aftaler eller andre personlige aftaler.

Værgeren vil kunne repræsentere personen i relationen til de offentlige myndigheder, som fx ved indgivelse af klager, anmodning om aktindsigt og afgivelse af samtykke til videregivelse af fortrolige oplysninger. Værgeren skal også kontrollere, at vedkommende lever under forsvarlige forhold, og udføre en slags omsorgskontrol. Det er derfor nødvendigt, at værgeren fører et vist tilsyn med forholdene i hjemmet eller på bostedet, hvilket må indebære, at en personlig værger en gang imellem foretager besøg i hjemmet eller på bostedet for at sikre sig, at forholdene er i orden.

Retsvirkningerne af et fuldstændigt personligt værgemål er, at værgeren repræsenterer den pågældende person i vigtigere forhold af personlig karakter, og at værgeren har partsrettigheder. Men som tidligere præciseret er værgeren afskåret fra at træffe beslutninger på det personlige område, som den pågældende modsætter sig i ord eller handling.

Særligt om økonomiske værger

På det økonomiske område kan værgens opgaver opdeles i formueadministration, indtægtsanvendelse og indgåelse af retshandler.

I relation til **formuen** følger det eksplicit af værgemålslovens § 25, at værgeren skal sørge for, at formuen bevares og giver rimeligt udbytte.

Hvis formuen overstiger 75.000kr., må værgeren ikke lade formuen stå i et almindeligt pengeinstitut, men skal indsætte den i en godkendt forvaltningsafdeling. Hvis personen ikke har midler, som overstiger 75.000 kr., forvaltes midlerne af værgeren.

Værgeren må ikke bruge af formuen, men skal indgive ansøgning til statsforvaltningen om frigivelse af midler til konkrete formål. Det er en konkret og individuel vurdering, om statsforvaltningen godkender brug af formuen. Det fremgår af forarbejderne til værgemålsloven,

at hensigtsmæssigheden i at bruge af formuen stiger med personens alder – jo ældre personen under værgemål er, jo færre betænkelighederne vil der være ved at bruge af formuen.

Hans er værger og administrerer midler for en række borgere under værgemål. Han bliver enten kontaktet af personen under værgemål eller af bostedet med henblik på frigivelse af midler. Henvendelserne angår udgifter, der ikke er en del af det daglige budget, fx udgifter til møbler, gardiner eller vintertøj. Hvis beløbet overstiger det beløb, værgeren har råderet over, søges om frigivelse af midler i statsforvaltningen.

Der skal også indgives ansøgning til statsforvaltningen i forbindelse med køb og salg af fast ejendom samt i forbindelse med gældsstiftelse. Hvis der skal ydes gaver af formuen, skal

værgen altid have statsforvaltningens godkendelse. Tilsvarende skal værgen have statsforvaltningens godkendelse til at afslå en gave eller give afkald på en arv eller et legat. Værgens adgang til at råde over formuen er derfor ganske begrænset.

I relation til **indtægterne** er værgens hovedopgave efter værgemålslovens § 25 at sikre en rimelig anvendelse af indtægterne til dagligdags dispositioner og til gavn for den, der er under værgemål. Værgen kan normalt anvende indtægterne på egen hånd, hvis det sker til dækning af daglige og sædvanlige behov. Det gælder ikke alene betaling af dagligdagens udgifter, men også til ferier og rekreation. Indtægterne må også anvendes til drift og vedligeholdelse af fast ejendom samt til fornødne forsikringer. Gaver, som betales af indtægterne, kræver godkendelse af statsforvaltningen, hvis de har mere end en ubetydelig værdi. Hvis værgen finder det forsvarligt, at personen under værgemål sørger for sine egne behov, kan værgen efter værgemålslovens § 25 overlade ham

eller hende penge til egen rådighed til dette formål.

I forhold til indtægterne skal værgen føre regnskab, som skal indsendes til den forvaltningsafdeling, der bestyrer formuen, eller til statsforvaltningen, hvis formuen er så lille, at den ikke skal være i en godkendt forvaltningsafdeling. Herudover skal værgen varetage relationerne til skattemyndighederne.

I relation til **indgåelse af retshandler** er udgangspunktet, at værgen træffer de nødvendige beslutninger på egen hånd og generelt optræder i stedet for den, der er under værgemål. Det gælder imidlertid kun for sædvanlige dispositioner, som fx betaling af regninger. Når det handler om mere usædvanlige aftaler, kan værgen kun indgå sådanne retshandler med statsforvaltningens godkendelse. Det kunne fx være aftaler om gældsstiftelse eller kredit- og afbetalingskøb.

Peter bliver 100 procent lammet efter en bilulykke. Han får en værge efter ulykken, og værgeren sørger for at bringe orden i en række af Peters forhold, fx Peters partnerskab i et firma, hans udenlandske investeringer og istandsættelsen af hans tidligere bolig. Herudover sørger værgeren for at søge pension til Peter og i det hele taget administrere Peters økonomi.

5. FRI FOR INTERESSEKONFLIKTER

Når statsforvaltningen eller byretten har besluttet, at en person skal under værgemål beskikkes en værge. Der fremgår ikke af værgemålsloven, hvilke krav en person skal opfylde for at blive beskikket som værge, bortset fra at man bliver frataget beskikkelsen som værge, hvis man misbruger sin stilling eller viser sig uegnet til hvervet. Det følger således også af praksis, at værger skal være egnede til hvervet, og at der skal være realistiske muligheder for et samarbejde om

opgaverne mellem den, der skal under værgemål, og værgeren. Derfor må der efter praksis ikke ske beskikkelse, hvis det på væргеbeskikkelsestidspunktet kan forudses, at der vil opstå interessemodsætninger. I praksis vil det imidlertid i familieværgemål være en grundlæggende udfordring at undgå sådanne interessekonflikter. Der kan kun beskikkes én person som værge, uanset om der er brug for enten personlig eller økonomisk værge eller begge dele. I de fleste tilfælde er det en af de nærmeste pårørende, der beskikkes som værge. Det kan fx være et af børnene, søskende eller en af forældrene, som kender personen.

Er der ikke nogen pårørende eller andre, som kan påtage sig værgemålet, fx fordi der er uenighed blandt de pårørende om, hvem der skal være værge, så har statsforvaltningen tilknyttet en række faste værger, der kan beskikkes i den konkrete sag. De professionelle værger vælges på baggrund af borgerens konkrete behov og kompleksiteten i

opgaven. En fast værge har krav på vederlag for sit arbejde. Vederlaget skal normalt betales af den, der er iværksat værgemål for.

En fast værges vederlag er som udgangspunkt 5.700 kr. årligt for et værgemål omfattende alle økonomiske forhold og 6.800 kr. årligt for et værgemål omfattende alle personlige forhold. En fast værge kan endvidere få et vederlag i forbindelse med etablering af værgemålet, der for det økonomiske værgemål udgør 6.200 kr. og for et personligt værgemål 2.700 kr. Beløbene er de pr. 1. januar gældende, når andet ikke er aftalt, og reguleres hvert år 1. januar. Hvis der både er tale om et personligt og økonomisk værgemål, eller hvis værgemålet er tidsbegrænset, så fastsætter statsforvaltningen vederlaget skønsmæssigt på baggrund af værgemålets karakter og omfang.

Hvis der er tale om et samværgemål, skal personen under værgemål selv aftale vederlaget med samværeren og

selv betale for det. Er man gift og en anden person end ægtefællen bliver værge, skal man også selv betale værgens vederlag.

Behovet for en professionel værge kan opstå, hvis der er interessekonflikter eller uenighed blandt familiemedlemmer. Det kunne fx være uenighed om en dement mors opholdssted. Det kunne også være tilfældet, hvis en ung person med handicap har brug for at frigøre sig fra sine forældres indflydelse og kontrol.

Herudover er der mulighed for at beskikke en særlig værge efter værgemålslovens § 47, hvis der i konkrete retshandler bliver tale om en interessekonflikt.

Ifølge værgemålstatistikken vedrørende førstegangsbekikkelse i de første år, loven var i kraft, var de fleste værger familiemedlemmer, idet pårørende udpegedes i 60 procent af sagerne (Værgemål i praksis, Statistik 1997 og 1998, s. 26). I 2003 blev pårørende udpeget i 65 procent

af sagerne (Værgemålstatistik 2003, s. 7). I 32 procent af sagerne i 2003 blev en af de faste værger udpeget. I omkring to tredjedele af disse sager var værgeren en advokat. De anvendtes oftere ved økonomiske værgemål end ved personlige og kombinerede værgemål. Ifølge statistikken for 1997-1998 var de fleste andre faste værger, der blev udpeget, socialrådgivere, men enkelte præster blev det også (Værgemål i praksis, Statistik 1997 og 1998, s. 25-27).

6. KONKRET TILPASSET STØTTE

Hovedtanken i den danske værgemålslov er, at værgemål skal tilpasses den enkeltes individuelle behov, og at værgemål ikke må være mere omfattende end nødvendigt. Det følger af "det mindste middels princip" i værgemålslovens § 8. Hensigten er, at værgemål skal skræddersys, så det tilpasses den enkelte borger og borgerens konkrete behov. På den måde foretager myndighederne den såkaldte funktionstest, som beskrevet i foregående kapitel, hvor personens evne til at træffe beslutninger

vurderes på et emnespecifikt grundlag.

Konkret tilpassede værgemål

Et økonomisk værgemål angår administration af formue og løbende indtægter samt indgåelse af retshandler. Men værgemålet behøver ikke at være omfattende. Det kan begrænses til at angå bestemte aktiver og anliggender og omhandle enten formuen eller indtægterne. Et økonomisk værgemål kan også begrænses til at omfatte en specifik del af personens formue, mens fx indtægterne fra en pension ikke er omfattet. Andre eksempler på begrænsede økonomiske værgemål kunne være dispositioner i relation til en lejelejlighed eller ejerlejlighed (flytteværgemål), administration af pensionsindtægter, forvaltning af den faste ejendom, opsparede midler eller arv. Det afgørende efter værgemålsloven er, at der laves individuelle værgemålsordninger, som er tilpasset den individuelle persons konkrete behov.

Et personligt værgemål behøver heller ikke være omfattende, men kan begrænses til bestemte personlige anliggender eller spørgsmål. Det kan fx være flytning til plejehjem, ansøgning om plejehjemsplads eller opholdssted og kontakt med familien.

Værgemål af kortest mulig varighed

Værgemålsloven indeholder ingen krav om, at værgemål skal være af kortest mulig varighed.

Det fremgår af værgemålslovens § 8, stk. 2, at værgemål kan tidsbegrænses, hvis der er særlig anledning hertil. Både domstolene og statsforvaltningen kan træffe afgørelse om tidsbegrænsede værgemål, men det sker kun undtagelsesvist.

Herudover gælder det, at værgemålet, hvis forholdene ændrer sig, så der ikke længere er behov for et omfattende et værgemål, så skal ændres. Det forudsætter imidlertid, at nogen gør statsforvaltningen opmærksom på forholdene, da der ikke er regler om automatisk genvurdering

af værgemåls-sager. Hvis statsforvaltningen bliver opmærksom på et ændret behov, kan forvaltningen også selv tage initiativ til at ændre værgemålet.

Regelmæssig gennemgang af værgemål

Værgemålslovens § 9 fastsætter, at hvis ændrede forhold giver anledning til det, så skal en afgørelse om værgemål ændres til et mindre eller mere indgribende værgemål. Men der er ikke krav om kontinuerlige revurderinger af værgemålssager for at sikre, at det fortsat er påkrævet at opretholde et konkret værgemål. En ændring af et værgemål kræver således, at en eller anden tager initiativ til det. Der er ikke begrænsninger i, hvem der kan tage initiativ til at få et værgemål ophævet. En person under værgemål eller en værge kan indgive en anmodning om at få et værgemål ophævet. Men statsforvaltningen kan også indlede en sag uden anmodning.

Den nuværende værgemålslov trådte i kraft 1. januar 1997. Efter

overgangsreglen i værgemålslovens § 55 var der ikke noget krav om, at umyndiggørelser efter den gamle lovgivning skulle genvurderes. Før værgemålslovens ikrafttræden blev det forudset, at en lang række eksisterende umyndiggørelser ville blive ændret til § 5-værgemål. Forventningerne om, at personkredsene omkring umyndiggjorte efter den tidligere lovgivning ville udnytte værgemålslovens § 9 til at få et skræddersyet værgemål tilpasset de konkrete behov, viste sig imidlertid ikke at holde stik. Kun 37 af de omkring 3.200 tidligere umyndiggjorte, svarende til 1 procent, fik ændret værgemålet til et mindre omfattende i 1997-1998 (Værgemål i praksis, Statistik 1997-1998, s. 19). I 2003 var der 16 sager om ændring og ophævelse af de tidligere umyndiggørelser og lavværgemål, (Værgemålsstatistik 2003, s. 6).

I forhold til regelmæssig kontrol af iværksatte økonomiske værgemål gælder det, at værgeren løbende er undergivet tilsyn på både formue-

og indtægtsområdet. Værgeren er dermed væsentligt begrænset i sin handlefrihed. En økonomisk værger står under tilsyn af den statsforvaltning, hvor personen under værgemål bor. Såfremt der bestyres midler i en forvaltningsafdeling i en bank, står værgeren tillige under forvaltningsafdelingens tilsyn. Civilstyrelsen har det øverste tilsyn med værgemål. Såvel statsforvaltningernes som forvaltningsafdelingernes afgørelser kan påklages til Civilstyrelsen.

Værgens opgaver om personlige anliggender er ikke undergivet kontrol som i økonomiske værgemål. Der er ikke noget krav om forhåndsgodkendelse, end ikke af meget indgribende dispositioner. Desuden skal der ikke regelmæssigt indsendes rapporter om forholdene og de beslutninger, som værgeren har truffet.

Samværgemål er heller ikke under tilsyn eller kontrol. Endelig er der ikke noget tilsyn, hvis en gift person

er under værgemål, og en anden end ægtefællen er beskikket som værge, idet værgen og ægtefællen da i forening bestyrer den del af fællesboet, der er omfattet af værgemålet.

Generelt gælder det, at en beskikkelse fratages værgen, hvis denne misbruger sin stilling eller i øvrigt viser sig uegnet til hvervet. Det kræver imidlertid, at statsforvaltningen bliver gjort opmærksom herpå.

7. BESKYTTELSESMEKANISMER

Iværksættelse af værgemål sker i de fleste tilfælde ved statsforvaltningerne, mens fratagelse af retlige handleevne efter værgemålslovens § 6 alene kan ske ved domstolene. Afgørelser ved dom er underlagt en række mere indgående retlige garantier, end hvad der er tilfældet i statsforvaltningernes administrative sagsbehandling.

Når værgemål er iværksat, er de økonomiske § 5- og § 6-værgemål underlagt en indgående myndigheds-kontrol.

Det er statsforvaltningerne, som er de primære tilsynsmyndigheder efter værgemålsloven. Statsforvaltningerne skal forhåndsgodkende en række dispositioner på det økonomiske område. Desuden skal statsforvaltningerne revidere visse regnskaber.

Forvaltningsafdelinger er tilknyttet pengeinstitutter og er dermed private forretningsforetagender. Det ændrer ikke ved, at de, i kraft af at de administrerer store dele af værgemålsformuerne, har en række beslutningsbeføjelser samt tilsyns- og kontrolopgaver.

Civilstyrelsen er den overordnede og centrale tilsynsmyndighed.

I princippet er tilsynet med værgerne det samme i sager, hvor en person er blevet frataget sin retlige handleevne i et § 6-værgemål, som når en person er underlagt et økonomisk § 5-værgemål. Selvom det er langt mere indgribende at være underlagt et § 6-værgemål, er der altså ikke en

mere intensiv kontrol med værgerne i disse typer af værgemål.

Værgemålslovens § 26 om medindflydelse i sager, hvor der skal træffes beslutning i vigtigere anliggender gælder i alle værgemål og er ikke skærpet i de mere indgribende § 6-værgemål. I forhold til samværgemål og personlige værgemål er der intet offentligt tilsyn eller kontrol.

8. KONKLUSION

Der er i dansk ret mulighed for at skræddersy forskellige former for støttetiltag til personer, som har brug for hjælp til at udøve deres retlige handleevne. Værgemålsloven giver mulighed for støtte i form af mindre indgribende samværgemål, men også for traditionelle økonomiske og personlige værgemålsordninger. Decideret økonomisk umyndiggørelse og fratagelse af retlig handleevne er den mest indgribende støtte i værgemålsloven, som også fører med sig, at personen bliver frataget sin stemmeret.

De forskellige ordninger efter værgemålsloven skal tilpasses konkret til den enkelte person, og loven giver herudover mulighed for, at ordningerne kan tidsbegrænses. Den danske værgemålslov lægger derimod ikke op til, at værger skal søge at fremme personens retlige handleevne og heller ikke, at der skal foretages kontinuerlige revurderinger af værgemålssager.

Et gennemgående princip i værgemålsloven er "det mindste middels princip", hvorfor en økonomisk umyndiggørelse eller et almindeligt økonomisk værgemål ikke kan iværksættes, hvis det fx vil være tilstrækkeligt for personen at få hjælp i kraft af et samværgemål. At støttetiltag efter værgemålslovens "mindste middels princip" skal stå i forhold til og være konkret tilpasset den pågældende person med handicap, er således i overensstemmelse med funktionstesten og konventionens krav om konkret tilpasning.

KAPITEL IV

RETLIG HANDLEEVNE I PRAKSIS

1. OPLEVELSE AF VÆRGEMÅL

Med henblik på at få et billede af, hvordan værgemål opleves, har IMR talt med forskellige personer under værgemål. Personerne har forskellige psykiske og fysiske funktionsnedsættelser, herunder personlighedsforstyrrelse, maniodepressivitet, udviklingshæmning og hjerneskade af forskellig art. Herudover har IMR talt med værger, bosteder og handicaporganisationer.

Interviewene viser, at værgemålsmuligheden fungerer godt i en række tilfælde. Der er en overordnet tilfredshed med ordningen, specielt i de tilfælde hvor værger fungerer som en administrativ og personlig støtte. Dette behandles nærmere i afsnit 3 nedenfor. Interviewene viser samtidig, at der er en række konflikter og dilemmaer i forbindelse med værgemål, specielt

de mest omfattende værgemål, § 6-værgemålene, hvor den enkelte har fået frataget sin retlige handleevne.

1.1. Konflikter i forbindelse med § 6-værgemål

Alle de borgere under § 6-værgemål, som IMR har talt med, har haft vanskeligheder i forbindelse med at forvalte deres økonomi. De har foretaget køb og indgået aftaler, som ikke var i overensstemmelse med deres økonomiske formåen.

Der er flere af informanterne, der oplever den økonomiske umyndiggørelse under § 6-værgemålet som et stort indgreb i deres personlige frihed. Personer under § 6-værgemål giver både udtryk for oplevelse af manglende selvbestemmelse, vrede over tab af rettigheder og oplevelse af afhængighed.

En borger under værgemål med en psykisk funktionsnedsættelse fik frataget sin retlige handleevne, fordi han ikke kunne forvalte sin økonomi og bl.a. ikke betalte sin husleje. Han fortæller, at han specielt i starten var meget vred over værgemålet, og at han ofte beklagede sig til sin værge. Han klagede over beløbene, der blev udbetalt, og den manglende fleksibilitet i forbindelse med værgemålet.

En anden borger fortæller også om sin utilfredshed med, at han blev underlagt et § 6-værgemål. Han var tidligere under samværgemål, men blev på grund af en personlighedsforstyrrelse, der bl.a. ledte til impuls køb, frataget sin retlige handleevne. Han oplever § 6-værgemålet som hæmmende, synes ikke samarbejdet med værger fungerer og mener heller ikke, han får den hjælp, han har brug for. Han siger: **”Forskellen mellem værgemålene er, at samværgemålet var en hjælp. Med § 6-værgemålet er der én, der bestemmer hen over hovedet på mig**

[...] Jeg har fuldstændig mistet min menneskelighed, jeg synes ikke, man kan være bekendt at behandle mennesker sådan her”.

Professionelle værger, som IMR har talt med, beretter også om konfrontationer med de borgere, de er værger for, og specielt i forbindelse med § 6-værgemål. En værge fortæller, at han både oplever vrede og trusler fra borgere under § 6-værgemål. Han fortæller også, at han meget sjældent møder de personer, der har fået frataget deres retlige handleevne, fordi de ikke ønsker at se ham. En anden værge fortæller også om vreden fra borgere under værgemål og giver et eksempel på en borger, der bevidst ødelagde ting for at få værgeren til at frigøre midler.

IMR har også talt med værger, der samtidig er i familie med borgeren under værgemål. Interviewene viser også her, at værgemålet, når der ikke er enighed om dette, kan afføde en række konflikter. En værge siger om

sin søn, der har hjerneskade:
 ”Der har været masser af konflikter.
 Det er dødbesværligt at være væрге.
 Jeg har altid været Rasmus' væрге.
 Han er sur over, at han ikke kan gøre,
 som det passer ham, og opfatter det,
 som om jeg bestemmer alting”.

I nogle situationer forbliver fratagelsen af den retlige handleevne kilde til konflikt mellem væрге og borgeren under værgemål. Borgeren accepterer ikke fratagelsen og fortsætter med at have et ønske om, at værgemålet ophæves. Eksemplerne viser, at konflikten bl.a. handler om et ønske om frigørelse. En borger, IMR har talt med, giver fx udtryk for det – i hans øjne – u hensigtsmæssige afhængighedsforhold, som værgemålet afføder. Han mener bl.a. ikke, at værgemålet stemmer overens med hans kompetencer og formåen. Han siger om det værgemål, han gerne vil have ophævet:
 ”Det er irriterende at skulle have mor til at skrive under hver gang [...] irriterende, at min underskrift ikke er gyldig. Jeg håber ikke, jeg skal være

under væргеbeskikkelse mere, det er godt nok slemt”.

Flere udsagn vidner samtidig om, at værgemålsrelationen i nogle tilfælde bliver bedre over tid. En borger under værgemål, som syntes det var svært i starten, svarer følgende på spørgsmålet om, hvordan han så oplever det nu:

”Jeg ved, jeg løbende kan ringe til ham [værgen]. Spørge ham, om jeg kan få en mobiltelefon. Det kører godt nu i den her tid. Jeg har vænnet mig til det, det er nok det, der gør det”.

Af de borgere, IMR har talt med, er der borgere, der ikke oplever § 6-værgemålet som problematisk. Nogle er ikke bevidste om implikationerne af det og/eller opfatter det som en støtte, andre giver udtryk for, at værgemålet er en beskyttelsesforanstaltning, og har frivilligt indvilliget til det.

2. FRATAGELSE AF STEMMERET

Ifølge folketingsvalglovens § 1 har en person under § 6-værgemål ikke

ret til at stemme. Interviewene viser en grundlæggende kritik af dette. Flere har svært ved at se, hvorfor fratagelse af stemmeretten skal være en konsekvens af § 6-værgemålet, og opfatter det som problematisk.

Flere af de interviewede følger med i aviser og tv og har en mening om, hvilke partier der ville varetage deres interesser på den bedste måde. En borger med psykisk funktionsnedsættelse, der bor på et bosted, siger fx:
"Nogle gange tænker jeg, at jeg gerne ville stemme – jeg ville have stemt på de røde. Jeg er irriteret over, at jeg ikke kan stemme...Hvorfor kan man ikke få lov til at komme ned og sætte sit kryds? Det har mine forældre også snakket om. De synes, det er mærkeligt, at jeg ikke kan stemme".

En anden siger om de forventninger, han har til, at hans værgemål muligvis udløber om et års tid:
"Når det [værgemålet] udløber, kan jeg stemme igen og skrive under på ting. Jeg har ikke kunnet stemme de

fem år, værgemålet har ligget der.[...] Værgemålet er i vejen for alting".

Interviewene viser også, at nogle oplever, at de mister deres ret til at deltage ved at miste deres stemmeret og dermed også deres ret til at kritisere samfundsforholdene. En person, der er meget generet af, at han har mistet sin stemmeret, siger:
"Jeg har kanalen med folketinget kørende hver dag. Jeg er meldt ind i de Radikale. Men jeg kan ikke gøre min pligt ved at stemme og føler derfor heller ikke, at jeg kan tillade mig at brokke mig. Jeg føler mig som en sofavælger".

Fratagelse af stemmeretten afføder også oplevelse af eksklusion. En pårørende, som IMR har interviewet, mener, at den manglende stemmeret er nedværdigende, og kan ikke forstå, at den købemani, hendes bror har, og som er baggrunden for værgemålet, har ført til, at hendes bror ikke længere har stemmeret. Hun beskriver ham som både klog, reflekteret og ansvarsfuld og siger:

”Jeg kan ikke forstå, at hans handicap skal medføre tab af en så vigtig borgerret. En sådan lovgivning må bero på et levn fra grundlovens indførelse, hvor kun jordbesiddende mænd over 30 år fik tildelt stemmeret”.

Hendes bror havde fået frakendt sin retlige handleevne lige før et folketingsvalg. Tilsyneladende var hans værgemål ikke blevet registreret endnu, og broderen fik sit valgkort, hvilket søsteren udtrykte en stor lettelse over:

”Det ville bare have været så ubehageligt at skulle forklare ham, hvorfor han ikke måtte stemme”.

Kritikken af den manglende stemmeret som konsekvens af et §-6 værgemål ytres også af bosteder. En leder af et bosted siger om en beboers fratagelse af stemmeretten:

”Jeg har svært ved at se, hvorfor han ikke må stemme. Det kunne han godt have en mening om. Der er ikke noget, der indikerer, hvorfor det skulle være nødvendigt [at fratage stemmeretten]”.

Af de borgere, IMR har talt med, er det ikke alle, der tillægger den manglende stemmeret betydning. Flere bosteder giver udtryk for, at det for nogle af deres beboere ikke er af interesse. Herudover fortæller personer under værgemål, at de ikke forstår, hvad politik handler om, og ikke ville benytte sig af en eventuel stemmeret.

3. RESPEKT FOR RETTIGHEDER, VILJE OG PRÆFERENCER

Ifølge artikel 12 i Handicapkonventionen skal de foranstaltninger, der sættes i værk for at støtte personer med handicap, så de kan udøve deres retlige handleevne, respektere den enkelte persons rettigheder, vilje og præferencer. Det hedder også, at støtten, der gives, skal hjælpe personen med at træffe beslutninger og skal være lydhør overfor individuelle behov.

Interviewene viser, at der er en række forskellige problemstillinger og udfordringer i forhold til at virkeliggøre denne målsætning.

Udfordringerne er bl.a. afhængige af, hvorvidt den enkelte kan forme og kommunikere sine behov eller ej. Udfordringerne handler også om grænsen for, hvilke beslutninger den enkelte kan/skal inddrages i. Hertil kommer dilemmaer i forhold til en umiddelbar behovstilfredsstillelse (og forbrug) versus en mere langsigtet administration og planlægning.

3.1. Værgemål som administrativ og personlig støtte

Interviewene viser, at der er en del under økonomisk og personligt værgemål, der føler, at værgemålet er en hjælp for dem. En del borgere under økonomisk og personligt værgemål kan selv give udtryk for deres behov, men behøver hjælp til administration af økonomien og af personlige forhold. Flere under økonomisk værgemål udtrykker bl.a. taknemmelighed for, at de har styring af deres økonomi. En kvinde, der har en hjerneskade på grund af en bilulykke, siger: **"Det er godt at have en værge, ellers ville jeg ikke have nogen penge"**. Hun siger også, at hun gerne vil

gemme pengene og på sigt bruge dem på bl.a. rejser og en ny seng. En anden borger, der er under værgemål, siger, at det er en lettelse at have nogen, der tager sig af den økonomiske administration, og at han ikke selv ville vide, hvordan han skulle administrere sin økonomi. Han siger: **"Det er godt, at jeg har min søster til at gøre hele arbejdet"**.

Han opfatter i det hele taget værgemålet som uproblematisk og siger: **"Hvis kassen er tom, så sender hun penge"**.

Flere borgere, IMR har talt med, understreger også det positive i, at der er overblik og styr på økonomien. En kvinde med hjerneskade efter en blodprop siger: **"Det er rarest, at der er styr på tingene. Der kommer ikke rykkere, tingene bliver betalt. Jeg føler mig helt tryk og i gode hænder"**.

Hun oplever ikke begrænsninger på grund af værgemålet, men derimod, at

hun kan få overført penge fra dag til dag og altid får ja til sine forespørgsler.

En leder af et bosted understreger også, at værgemålet kan være med til at sikre, at den enkeltes vilje følges.

Hun siger:

"Jeg opfatter det som en tryghed for borgeren, at der er en, der varetager deres midler. Det er også rart for personalet, at der er nogen, der påtager sig ansvaret for, at der er penge til pensionsalderen".

De informanter, der giver udtryk for, at værgemålet er en hjælp for dem, giver samtidig udtryk for, at deres rettigheder respekteres. Udtalelserne viser, at det er afgørende for dem, at de oplever lydhørhed over for deres ønsker, og at de har en effektiv støtte til opfyldelse af disse ønsker. Værgen fungerer således som en slags facilitator og medspiller i deres liv.

Der er også personer under økonomisk værgemål, der er mere kritiske, men som alligevel ser værgemålet som en vigtig hjælp. En borger, der har været ked af de begrænsninger

og administrative besværligheder værgemålet har givet ham, synes samtidig, at det har givet ham en forbedret livskvalitet. Han siger bl.a. : **"Det gode ved at være under værgemål er, at man har penge hver dag. Så kan man leve og få noget at spise. Før var der kun bajere hele tiden. Nu er jeg holdt op med at drikke".**

En kontaktperson for en kvinde under værgemål siger enslydende:

"Hvis det ikke havde været for værgemålet, tror jeg, hun ville have været hjemløs i dag. Hun siger selv, at havde det ikke været for værgemålet, så ville hun ikke have haft nogen penge i dag".

I forhold til personlige værgemål viser interviewene, at et værgemål også kan have stor betydning i forhold til at sikre den enkeltes rettigheder. En værge kan fx hjælpe med ansøgninger om tilskud og flytning fra et bosted til et andet. En mor, der samtidig er værge, mener eksempelvis, at værgemålet har været afgørende for

den hjælp, hendes søn har fået af bl.a. kommunen. Hun siger:

”Systemet er indrettet sådan, at når han er over 18 år, skal han kæmpe selv. Han havde ikke fået bolig og specialsyet tøj, hvis jeg ikke havde kæmpet for ham”.

En anden mor siger enslydende om behovet for, at hun som værge kan sikre sit barns rettigheder:

”Jeg kæmper en brav kamp med kommunen. Det ville han have svært ved”.

3.2. Værgemål for personer, der ikke kan forme og kommunikere egne behov

I de tilfælde, hvor borgeren under værgemål ikke kan forme og give udtryk for sine behov, afføder kravet om respekt for den enkeltes vilje nogle andre problemstillinger. Ifølge konventionen, skal værgen i de tilfælde handle på baggrund af den enkeltes tidligere udtrykte ønske eller træffe en samlet vurdering baseret på viden om borgerens mere generelle ønsker, værdier og overbevisninger.

Interviewene viser, at dette sker på forskellig måde og bl.a. i forbindelse med værgemål, der er etableret i voksenalderen, fx på grund af en ulykke. Materialet viser, at værgemål, der giver mulighed for at kunne handle på en anden persons vegne, kan have afgørende betydning for at realisere en persons vilje og præferencer. Samtidig viser interviewene, at det er afgørende, at værgen har et grundigt kendskab til den enkelte under værgemål for at kunne tage de rette beslutninger. En værge, der også er pårørende, siger om familiemedlemmet, der blev 100 procent lammet efter en bilulykke og ikke kan kommunikere:

”Der er så mange ting, jeg gerne ville tale med ham om, og jeg bliver hver gang nødt til at tænke på, hvad han ville have gjort. Hvis vi ikke havde haft værgemålsmuligheden, ville han have været en meget fattig mand. Han ville ligge inde med et hav af ubetalte regninger. Det ville også have været meget unfair over for den virksomhed, som han var en del af, og det partnerskab, han havde været med til at etablere med to andre. Og det

ville han ikke have ønsket. Vi har sikret den lille formue, han har. Sørgt for, at han er kommet ordentligt i vej, og sørgt for, at han er blevet viklet ud af forskellige forretninger, investeringer osv. Han har fået de bedste vilkår. Hvis vi ikke havde været der og handlet for ham, ville det have været meget værre for ham. Han har været heldig, at han har haft os, at vi med den relation, vi har til ham, har kunnet handle på hans vegne. Det ville han have syntes var fantastisk. Det er noget, han har fortjent”.

Selvom han er 100 procent lammet og i hele perioden ikke har kunnet kommunikere med værgeren, siger værgeren, at det har været vigtigt for hendes sjælefred at tale til ham. Hun har således i hele forløbet informeret ham om de beslutninger hun har truffet, også selvom hun ikke har fået noget svar og er i tvivl om, hvorvidt han forstår det eller ej.

Netop et grundigt kendskab til den enkelte kan for pårørende være det afgørende argument for selv

at blive værge, frem for at få en professionel værge. En mor siger om de overvejelser, hun har gjort sig som værge, i forhold til hvem der vil være mest egnet til at sikre datterens rettigheder:

”Jeg havde mange overvejelser, inden jeg søgte om værgemålet. Jeg synes det er nogle store beslutninger at tage på et andet menneskes vegne. Men hvis jeg ikke søgte det, var jeg bange for, at det var tilfældige mennesker, der skulle tage vare på hendes [datterens] liv. Og den tanke brød jeg mig ikke om. Det ville være respektløst over for hende. Jeg tænkte meget over, om jeg ville tage beslutninger på et andet menneskes vegne, og om jeg var den rette. Men det kom jeg frem til, for jeg kender hende bedst. Jeg tager det meget højtideligt”.

Hun siger videre om alternativet til, at hun skulle påtage sig værgemålet: ”Hvis jeg ikke påtog mig værgemålet, ville det blive forskellige mennesker, der kom til at tage meget store beslutninger [om indlæggelser, valg

af bosted osv.]. Det vil jo altid blive ud fra den holdning, de har, og ikke med et tilbundsgående kendskab til de personer, de forvalter det for”.

I forbindelse med forvaltningen af det personlige værgemål giver moren tillige udtryk for et behov for at kunne læse om de moralske og etiske overvejelser, der er omkring et personligt værgemål. Hun siger, at hun ringede til statsforvaltningen om dette, men at hun udelukkende fik svar på økonomiske spørgsmål.

Samtidig med at værgemålet kan sikre, at en pårørende med indgående indsigt i den enkeltes situation kan få indflydelse på afgørende beslutninger, giver værgemålet også mulighed for en kontinuitet i forhold til de beslutninger, der tages, og kontrol hermed. En mor siger:
 ”Jeg har med værgemålet en garanti for, at jeg bliver spurgt. Jeg skal spørges, inden tandlægen trækker en tand ud, og om hun [datteren] skal i narkose eller ej”.

3.3. Ansvar for indsigt i behov

Materialet viser andre typer af udfordringer, når det angår personer, der fx på grund af en udviklingshæmning ikke kan og aldrig har kunnet give informeret samtykke til forhold, der vedrører dem personligt, og ikke kan forme og kommunikere egne behov. I de situationer kan der være uenighed mellem især professionelle værger og bosteder om, hvad den enkelte har gavn af, hvilket fx ifølge et bosted afføder uenighed om nødvendigheden af restaurantbesøg, udflugter og hoteludgifter. En leder af et bosted siger om den konflikt, hun oplever:
 ”Det handler om, hvem der har retten til at definere, hvad personen under værgemål selv ville have sagt, hvis han/hun kunne. Her kan det også komme til at handle om, at væрге og personale har et forskelligt syn på, hvad der er det gode liv for den umyndiggjorte, og hvilke behov der skal prioriteres”.

I forlængelse heraf peger et andet bosted på, at især professionelle

værgeres indsigt i den enkeltes behov i nogle tilfælde er for overfladisk, og at det ikke giver et tilfredsstillende grundlag for de forskellige dispositioner, der foretages. I de tilfælde, hvor den enkelte ikke selv kan kommunikere sine egne behov, er det således ifølge bostedet en særlig udfordring at sikre, at den enkeltes behov høres og respekteres. Hun skriver:

”Med målgruppen på vores institution kræver det en særlig god indsigt at tolke, hvad beboerne vil – eller vi kan tænke os, at de vil. Det får man ikke ved et årligt besøg til fællesarrangementer eller delplansmøder. Men vi kan jo heller ikke forvente, at de [professionelle værger] skal bruge så meget tid, som det kræver at lære beboerne at kende”.

Et andet bosted siger enslydende: ”Når de har sagt ja til at være værge, føler jeg også, at de har en forpligtelse til at sætte sig ind i forholdene. Men den forpligtelse lever de ikke op til. Der er en værge, jeg kun har set én gang i løbet af tre

år. De kommer ikke til møderne. De kender ikke beboerne”.

Bostedet siger videre om de værger, der både varetager økonomiske og personlige værgemål:

”De får 9.800 kr. om året, hvad bidrager de egentlig med for de penge? Jeg synes, de tager beboernes penge for at lave et regnskab en gang om året. Det er lettjente penge. Man burde forlange, at de holder bedre øje, involverer sig noget mere. Og også holder øje med de forhold, den enkelte lever under. Og det gør de ikke”.

Ifølge de forskellige udsagn er spørgsmålet om kendskab til den enkeltes præferencer, eller mangel på samme, primært en problemstilling, der ses i forbindelse med værger, der ikke er pårørende. Når værgeren er en pårørende, er der i de fleste tilfælde et større kendskab til og forståelse for den enkelte.

I forhold til professionelle værger rejser udsagnene spørgsmålet om,

hvem der skal kende til den enkeltes behov og sikre, at den enkelte borgers rettigheder respekteres. I praksis opleves det ofte som uklart, hvorvidt ansvaret ligger hos bostedet, således at bostedet skal formidle de forskellige behov til værgen, eller om værgen selv bærer et ansvar for at få indblik i borgerens behov.

Materialet viser, at hvorvidt især bosteder oplever, at der er forståelse for den enkeltes behov, bl.a. beror på, om der er en gensidig forventningsafstemning i forhold til, hvad der er af interesse for borgeren under værgemål. Bostederne forventer således ikke nødvendigvis, at værgen selv er intensivt til stede på bostedet, men at der er en lydhørhed fra værgens side over for de behov, bostedet mener, den enkelte har.

Samtidig med at bostedet forventer en lydhørhed i nogle spørgsmål, hvor den enkelte ikke selv kan kommunikere sine behov, forventes det, at værger selv træffer beslutninger i forhold til spørgsmål, som er meget

grundlæggende, fx helbredsmæssige spørgsmål. Fx skal et bosted ikke træffe beslutning om, hvorvidt den enkelte må komme i narkose eller ej, eller hvilken behandling den enkelte skal have. Ansvaret for disse spørgsmål ligger hos den personlige værgen i samarbejde med en læge og er ikke et spørgsmål, som bostedet påtager sig. Ifølge nogle bosteder træffes disse beslutninger ikke altid på et tilfredsstillende grundlag, især når værgen kun har et perifert kendskab til den enkelte eller ikke har sat sig tilstrækkeligt ind i en given problemstilling.

3.4 Uenighed om forbrug

Spørgsmålet om at respektere den enkeltes vilje og præferencer hænger, som vist i det ovenstående, bl.a. sammen med, hvordan den enkeltes økonomi administreres. Interviewene viser, at der kan være uenighed om både dagligt forbrug og forbrug af formue.

Udtalelser viser, at nogle værger lægger vægt på at følge den

enkeltets ønske, så længe der er økonomisk mulighed for dette. En værge siger fx, at det er vigtigt, at værgen administrerer ud fra et økonomisk perspektiv og ikke vurderer, om et forbrug er godt eller fornuftigt. Værgen siger, at han som udgangspunkt er positiv, og at han ikke har idéer. Det skal være personen under værgemål, der bestemmer, hvad pengene skal bruges til. Hvis den enkelte har lyst til at bruge et stort beløb til en fest, er det ikke hans rolle at sætte en stopper for dette. Det er noget, der skal afgøres af den enkelte, og hans rolle som værge er at tage stilling til, om det økonomisk er muligt eller ej.

En anden værge fortæller om hendes stillingtagen til enkeltudgifter, som hun bliver bedt om at bevillige: **"De kontakter mig, og så søger jeg om frigivelse af midler til et nyt tv, et par briller, en rejse osv. Jeg søger om det for dem. Jeg tager ikke stilling til, om det er fornuftigt eller ej, at de vil bruge penge til det eller ej. Når de søger om frigivelse af det, så er der**

som regel grund til det. Jeg vurderer ikke, om det er noget, jeg synes er moralsk, sundt eller andet".

En værge, der samtidig er pårørende, siger om forvaltning af forbrug og den selvbestemmelse, hun mener hendes datter skal have:

"Jeg taler med hende om, hvad hun har lyst til at bruge penge til, og giver hende penge. Jeg prøver også at forklare hende, at der nogle gange ikke er penge til det, hun har lyst til. Jeg kan stille valg op: 'vil du have smykkerne eller cd'erne?' Jeg kunne ikke drømme om at sige til hende, at nu køber jeg smykkerne. I det omfang hun kan være med, skal hun være med".

Interviewene viser imidlertid også, at fleksibiliteten i forhold til forbrug i nogle tilfælde er mere begrænset. Udviklingshæmmedes Landsforening (ULF) giver fx IMR eksempler på, hvad de oplever som en manglende inddragelse og en administration, der ikke varetager den enkeltes interesse. De fortæller om en værge, der ikke ville lægge ud for en togbillet til et

socialt arrangement, som senere ville blive refunderet, om manglende mulighed for at forbruge mere på en budgetlinje og mindre på en anden samt om påholdenhed og fokus på opsparring fra værgens side.

Spørgsmålet om forbrug kan også handle om forskellige værdier og holdninger til, hvad den enkeltes penge skal bruges til, og hvordan den enkelte skal opføre sig og leve sit liv. Dette ses primært i forbindelse med familieværgemål.

Et bosted siger fx om en mor, der var væрге for sin søn:

"Sønnen ville gerne på musikfestival, men det var svært for moren, det ville hun ikke bevillige penge til".

Herudover siger et andet bosted om en far, der er væрге for sin søn:

"Han [personen under værgemål] ville gerne have internet på sit værelse, men det kunne faderen ikke forstå, han kunne ikke se, hvorfor der var behov for det, og hvorfor han ikke bare kunne benytte bostedets

computer. Han forstod ikke, at det var, fordi sønnen gerne ville være på sit værelse, når han brugte computeren".

Et andet bosted fortæller på linje hermed, at pårørende, der også er værger, i nogle tilfælde kan komme til at dominere for meget med deres egne værdier. Bostedet siger: **"Der er forskel på, hvad man oplever som vigtigt. Med professionelle værger er der ikke en følelsesmæssig vurdering af, om noget er godt eller ej, det er mere en nøgtern vurdering af, om der er penge til det eller ej".**

Udtalelserne i forbindelse med interviewene vidner i det hele taget om, at det kan være en udfordring for forældre at tilsidesætte egne værdier. En mor, der er væрге for sit barn, siger, at hun prøver at overlade mange beslutninger til sin datter og ikke lade for mange af sine egne værdier være afgørende for, hvad der bevilliges penge til. Samtidig erkender hun, at det har været svært for hende at acceptere, når pædagogerne køber ting til hendes datter, som ikke

stemmer overens med hendes egen stil. Hun siger:

”Pædagogerne har også en anden kultur end mig. Det var fx svært for mig, at de skulle købe ind i billige forretninger.

Hun siger, at selvom hun prøver at stille sin datter fri, så:

”vil man altid pejle sit barn i den retning, man selv synes er bedst”.

En anden mor, der samtidig er værge, fortæller, hvordan hun prøver at holde sig tilbage med sine egne normer, og at hun tænker meget over netop dette spørgsmål. Hun siger om sin datter:

”Det sker jævnligt, at hun køber noget grimt og rædselsfuldt, men det er jo hendes egne penge”.

Spørgsmål om forbrug kan imidlertid også opstå som led i værgens kontrol med bostedet. Flere værger, som er blevet interviewet, fortæller, at diskussioner bl.a. opstår, fordi værgen har ansvar for at kontrollere de enkelte udgifter og sikre, at der ikke

sker misbrug af den enkeltes midler.

En værge siger fx:

”Jeg havde en henvendelse om, at én gerne ville have en markise. Jeg skal her passe på, om det burde være plejehjemmet, der i virkeligheden skulle betale for det. Hvis der er en fornuftig forklaring på det, vil jeg søge i statsforvaltningen”.

Uenighed om forbrug kan ifølge et bosted også handle om forslag til udgifter fra bostedets side, som værgen mener, bostedet selv kan varetage. Et bosted skriver fx:

”Af problemkomplekser kan nævnes de tilfælde, hvor personalet støtter personen med udviklingshæmning i at gå til professionel fodpleje for at få klippet tånegle – og hvor værgen tænker, at det er en opgave, personalet er sat til at løse, og som derfor ikke skal være en udgift for den umyndiggjorte”.

3.5. Brug af formue

Spørgsmålet om bevarelse eller brug af formue er også et spørgsmål, der er relevant i forhold til en undersøgelse

af respekt for den enkeltes ønsker. Interviewene viser, at det fortolkes forskelligt, hvordan den enkeltes vilje og præferencer bedst kan følges i forbindelse med værgemålet.

Spørgsmålet om mulighed for forbrug af formue giver både anledning til kritik fra interesseorganisationer og refleksion hos flere værger. ULF og Landsforeningen LEV (LEV) mener, at udviklingshæmmede pålægges en konservativ formueadministration, som ikke nødvendigvis afspejler den enkeltes umiddelbare ønsker. De mener, at der stilles større krav til, at en udviklingshæmmede skal træffe fornuftige beslutninger, end der gør til en borger, der ikke er under værgemål. ULF kender fx til sager, hvor en borger nægtes forbrug af materielle goder, fx køb af et fjernsyn, med henvisning til bevarelse af formuen og opsparing i øvrigt, også selvom borgeren umiddelbart har råd til købet. Spørgsmålet om tilstrækkelig råderet over formuen problematiseres også af Landsforbundet af Socialpædagoger. Landsforbundet har bl.a. kendskab til

flere sager, hvor borgere ikke har fået bevilliget de penge, de har søgt om, fx penge til afholdelse af en fest.

Materialet viser, at flere værger opfatter det som deres rolle at administrere den enkeltes økonomi ud fra et langsigtet økonomisk perspektiv. Det betyder, at værgerne kun delvist vil frigive midler fra formuen, selvom den enkelte råder over midlerne.

En værge fortæller om en borger, der har en formue på ca. en million kroner og vil holde en fødselsdagsfest. Året forinden fyldte borgeren "rundt" og havde holdt en større fest. Nu fylder borgeren igen år og vil igen afholde en større fest, også selvom det ikke er en rund fødselsdag. Borgeren vil gerne have stort levende orkester, mad osv. til et samlet budget på ca. hundrede tusinde kroner. Værgeren synes ikke, at det er en fornuftig disposition:
"Det var ikke en rund fødselsdag. Derfor syntes jeg, at det var for meget. Derfor snakkede jeg hende fra det. Hun kan holde en fest, når hun fylder rundt igen".

Værgen giver udtryk for, at selvom den enkelte havde en formue og dermed økonomisk mulighed for at afholde festen, var det vigtigt at være mådeholden med formuen. Ifølge værgen blev beboeren således overtalt til ikke at holde festen.

Bevidstheden om værgers vurdering af rimeligheden af en udgift bliver også brugt af borgere under værgemål. Fx fortæller en kontaktperson til en kvinde om, hvordan kvinden spekulerer i muligheden for at få udbetalt penge. Hun beder fx om bevilling af penge til en vinterfrakke, fordi hun ved, at værgen vil opfatte det som fornuftigt, men bruger så efterfølgende pengene til andre formål.

En anden værge siger om sine refleksioner angående brug af formuen:
"Det ville være nemt, hvis jeg vidste, hvor længe de levede. Så kunne jeg bedre administrere til deres fordel. Hvis jeg vidste, hvornår de døde, kunne jeg give los".

Værgen administrerer bl.a. formuen for en kvinde, som har haft problemer med alkohol. Kvinden har en formue på over to millioner kroner. Værgen siger, at han selvfølgelig godt kunne spørge hende, om der er noget, hun har rigtig meget lyst til, og dermed lægge op til forbrug af formuen, men at han ikke har gjort det. Han siger i stedet:
"I øjeblikket prøver jeg at bevare formuen. Jeg vil gerne bevare formuen intakt, så den varer hendes tid ud".

Han erkender, at han godt kunne have diskuteret brug af formuen med kvinden:

"Vi har ikke haft nogen egentlig diskussion af formuen med hende, det burde jeg have haft. Det er et værgemål, jeg har overtaget. Linjen har været, at hun skulle have rigelig med indkomst, men at formuen skulle bevares. Jeg tænker også, at hun har to børn, og de skal jo også arve".

Spørgsmålet om frigørelse af midler angår imidlertid ikke kun værgens dispositioner, men også

statsforvaltningen, der også skal tage stilling. En værge giver udtryk for, at den praksis, statsforvaltningen fører, i nogle tilfælde kan gøre det vanskeligt for borgeren under værgemål at få frigivet sin formue. Hun er bl.a. værge for en borger, der gerne vil rejse til Hawaii, men hun regner ikke med, at statsforvaltningen vil give lov til dette. Borgeren har tidligere gerne villet på et ophold i en europæisk hovedstad, og det gav de ham også afslag på. Hun kender også eksempler på, at en borger gerne ville holde en stor fest, hvilket han fik afslag på, selvom manden havde arvet og havde formue. En anden værge giver også et eksempel på en kvinde, der fik afslag på at købe en bil fra statsforvaltningen. Værgen, der også er advokat, påklagede statsforvaltningens afgørelse til Civilstyrelsen, hvor hun fik medhold. Værgen siger:

"Jeg synes, at hvis hun kan have glæde af det, så skal hun have det. Hvis der er penge til bilen, vil jeg mene, at hun skal have lov".

Interviewene viser også, at det kan tage tid at få midler frigjort. Den administrative praksis betyder, at den enkeltes vilje ikke nødvendigvis kan blive efterlevet fra den ene dag til den anden, og at der kan være behov for større grad af planlægning. Hvis en borger skal have udbetalt et beløb, der er ekstraordinært i forhold til det, der er aftalt med værgen, skal værgen enten selv godkende denne udbetaling eller i nogle tilfælde søge godkendelse i statsforvaltningen. Især hvis der er behov for at søge om godkendelse af udbetalingen i statsforvaltningen, er det vigtigt, at ansøgeren er i god tid. En værge siger om dette:

"Hvis de skal på ferie, skal de spørge mig i god tid. Jeg vil som regel kunne give dem svar i løbet af 3-4 uger".

Ifølge de oplysninger, IMR har fået, varierer det, hvor lang tid behandlingen af en sag tager i statsforvaltningen. Det længste, vi har hørt om, er tre måneder. I forhold til værgernes udbetaling af mindre beløb tyder interviewene imidlertid på, at dette som regel sker

meget hurtigt. Nogle gange fra dag til dag. Det er også i nogle tilfælde muligt, at værgeren blot får tilsendt en regning efterfølgende, når de forretningsdrivende kan acceptere dette.

I de tilfælde, hvor der ikke er pårørende til borgeren under værgemål, men kun en professionel værger, er spørgsmålet også, hvordan der tages stilling til brug af formuen, hvis beboeren ikke selv giver direkte udtryk for, at vedkommende ønsker at bruge af formuen. Spørgsmålet er, hvem der har ansvaret for at tage initiativer på beboernes vegne. Er det værgeren? Eller er det bostedet? Et bosted siger til dette spørgsmål: **"Det er os, der er talerøret for beboeren. Det er os, der er de nære. Måske kan beboerne ikke selv direkte udtrykke deres ønsker, men vi kan læse det. Vi søger værgeren om frigivelse af midler, når vi skønner, at beboeren vil få glæde af det. Fx til en ferie eller til møbler"**.

Selvom bostedet opfatter sig som talerør for beboeren, føler de dog ikke noget direkte ansvar for, hvordan formuen kan bruges bedst muligt, og de mener heller ikke, at den professionelle værger gør det. Bostedet kender fx heller ikke formuens størrelse og ved derfor ikke, hvilke begrænsninger der er i forhold til det, de potentielt ville kunne søge om.

Flere bosteder giver tillige udtryk for, at økonomi er et vanskeligt spørgsmål i det hele taget. Et bosted giver udtryk for, at de skal være meget påpasselige med, hvad de evt. kunne foreslå en værger at frigive penge til. Fx er spørgsmålet om en fest eller en koncert på bostedet svært, fordi det af værgeren kan opfattes som en udgift, der går til fælles brug. Bostedet siger: **"Vi er bange for at få at vide, at vi bruger borgerens penge til fælles brug. Vi skal passe på os selv. Det er meget ømtåleligt at administrere borgernes penge. Det er nødvendigt, at vi kan stå 100 procent inde for det, vi foreslår, og være sikre på, at det er noget, borgeren synes er sjovt"**.

3.6. Sammenfatning

Interviewene viser, at princippet om at respektere den enkeltes rettigheder, vilje og præferencer er et komplekst spørgsmål. Som interviewene illustrerer, er der mindst udfordringer med dette i de tilfælde, hvor den enkelte selv kan give udtryk for sine behov og blot har brug for støtte til at træffe beslutninger og administrativ hjælp. I de situationer, hvor den enkelte ikke selv kan give udtryk for sine behov, og hvor der kan opstå usikkerhed omkring, hvad behovene er, er det et mere vanskeligt spørgsmål. Spørgsmålet er bl.a., hvem der kan definere den enkeltes vilje, og på hvilket grundlag beslutninger skal træffes. Spørgsmålet er også, hvilket kendskab de enkelte værger skal have til den enkelte, et kendskab, der i nogle situationer – af bostederne – vurderes som meget overfladisk.

Interviewene viser herudover, at der er forskellige fortolkninger af, hvad det betyder, at respektere den enkeltes ønsker i forhold til administration af den enkeltes økonomi. Nogle værger

vil således, af hensyn til den enkelte, vægte opsparing og en langsigtet økonomisk administration, mens andre værger vægter en umiddelbar behovstilfredsstillelse højere. Endelig viser interviewene, at spørgsmål om forbrug kan handle om forskellige værdier og holdninger til, hvad den enkeltes penge skal bruges til, og hvordan den enkelte skal opføre sig og leve sit liv. Dette ses primært i forbindelse med familieværgemål.

4. FRI FOR INTERESSEKONFLIKTER

Ifølge konventionen skal støtte til udøvelse af den enkelte persons handleevnevære fri for interessekonflikter. I familieværgemål kan det være en grundlæggende udfordring at undgå interessekonflikter. Interessekonflikter kan fx opstå, hvor værgeren er et familiemedlem, som skal arve, hvis borgeren under værgemål ikke bruger sin formue.

IMR interviewer bl.a. en kvinde, der efter en blodprop fik en hjerneskade og som følge heraf kom under økonomisk

værgemål. Kvinden giver udtryk for, at det er vigtigt for hende, at der ikke er interessekonflikter forbundet med hendes værgemål. Hun kunne tænke sig sin kusine som værge, men oplever, at en professionel værge er en bedre ordning, fordi hun dermed kan undgå indblanding fra familiens side i, hvad hun vælger at bruge penge til. Hun synes, det er rart, at værgeren ikke har nogen personlig interesse i, hvad hun bruger penge til eller interesse i, at hendes forbrug begrænses. Hun siger: **"Det er bedst, at værgeren er nogen uden for familien, så han ikke kan se sit eget gavebudget blive mindre"**.

Ifølge Socialpædagogerne Landsforbund, som IMR har interviewet, er der ikke tilstrækkeligt fokus på det, organisationen ser som potentielle interessekonflikter: **"Man antager, at der er et sammenfald mellem pårørendes og personens interesser, men det er jo ikke altid tilfældet. Det kan være et argument for at få professionelle værger"**.

5. KONKRET TILPASSET STØTTE

Ifølge konventionens bestemmelser skal de støttetiltag, der iværksættes, for at den enkelte kan udøve sin retlige handleevne, være konkret tilpasset, herunder af kortest mulig varighed.

En del af de borgere under værgemål, som IMR har interviewet, opfatter værgemålene som permanente og har ikke noget ønske om, at værgemålet skal ændres eller ophæves. Den samme holdning ses hos mange ledere på bosteder. De opfatter beboernes værgemål som en varig foranstaltning og mener ikke, at beboerne på sigt fx vil kunne administrere økonomiske spørgsmål selv.

Flere giver imidlertid også udtryk for vigtigheden af (principielt såvel som konkret), at værgemålsager kontinuerligt revurderes. Dette angår primært borgere med mindre svære handicap. En revurdering er vigtig, fordi den enkeltes behov for værgemål kan ændre sig. Et bosted giver bl.a. udtryk for vigtigheden af, at der løbende stilles spørgsmål til nødvendigheden af

værgemål ud fra de behov, den enkelte har, og den måde, de udvikler sig på. De mener, at værgemål kan være problematiske – også af principielle grunde – fordi de kan udgøre en hindring for, at den enkelte kan udvikle sig og tage mere ansvar selv. Bostedet siger om en beboer, hvis værgemål de gerne så afskaffet:

”Han ville kunne klare sig nu med vores hjælp. Det giver beboeren mere ejerskab, når bostedet assisterer med den økonomiske forvaltning, frem for når de er under værgemål og skal have ja eller nej hele tiden, hvis de ønsker at bruge penge på noget. Han skal have mere frihed til at bruge penge på det, der giver ham værdi i livet”.

Som loven er i dag, er der mulighed for, at værgemål tidsbegrænses. Der er også mulighed for at ændre et værgemål fra én type til en anden type, alt efter behov. Hvis et værgemål ændres til et § 6-værgemål imod den enkeltes vilje, skal det ske ved dom. Interviewene viser, at det både er værger, bosteder og pårørende, der tager initiativ til en ændring af

et værgemål. En værge fortæller eksempelvis, at han i flere tilfælde har henstillet til en ændring. Han siger: ”Jeg prøver at få dem til at handle forsvarligt. Jeg skal argumentere over for statsforvaltningen, hvorfor et værgemål skal ophæves. Jeg prøver at komme i dialog med dem [borgerne] om, hvad det er for nogle behov, de har. Jeg siger til dem: ‘du har de og de midler, hvad er bedst for dig?’ Jeg skal arbejde hen imod, at de tager ansvar selv”.

Når værgemål ændres, kan det ske med eller mod den enkeltes vilje. Sker ændringen mod borgerens vilje, kan det afføde en del utilfredshed. IMR har bl.a. talt med en person, der har oplevet at være under samværgemål, men som efter en periode under dette værgemål blev underlagt et § 6-værgemål med fratagelse af retlig handleevne. Han er vred over skiftet. Samværgemålet indebar efter hans mening både dialog og rådgivning fra værger, og det var en støtte, han mistede, da værgemålet blev gjort mere omfattende.

En tilpasning af et værgemål kan imidlertid også ske inden for rammerne af det enkelte værgemål, hvor tilpasningen fx kan handle om et ønske om ændring af graden af selvbestemmelse. En værge fortæller, at hun hele tiden er opmærksom på, hvad den enkelte under værgemål selv kan klare. Hun siger om borgeren under værgemål:

”Jeg tænker på, at hun skal støttes. Hun kan godt, så jeg prøver at støtte hende i de ting, hun kan”.

Mens nogle borgere ikke interesserer sig for økonomien og har begrænset begreb om dette, vil andre, som IMR har talt med, gerne kunne følge deres økonomi tæt. Flere borgere udtrykker eksempelvis et behov for mere dialog om håndteringen af værgemålet og ønsker også et bedre overblik over den samlede økonomi. En borger fortæller, at han gerne vil have aktindsigt, en anden, at han gerne vil have kendskab til sine konti og det løbende forbrug, fordi det vil gøre ham i stand til at træffe beslutningerne selv. Sidstnævnte siger:

”Jeg ved aldrig, hvor mange penge jeg har. Det er irriterende. Jeg kunne godt tænke mig at få tilsendt oversigt over kontobevægelser hver måned. Så kunne jeg følge med i det. Så ville jeg ikke være så spændt, når jeg ringer til ham [værgeren], så ville jeg vide det på forhånd. Men det er nok for bøvlet for ham”.

5.1. Sammenfatning

Interviewene viser, at værgemålene på foranledning af både personer under værgemål, værger og bosteder i praksis ændres fra ét slags værgemål til et andet. Interviewene viser også, at disse ændringer både sker med og mod den enkeltes vilje. Flere giver udtryk for vigtigheden af, at værgemålene kontinuerligt revurderes og tilpasses. Udtalelserne viser endvidere, at der også kan være behov for tilpasning af det enkelte værgemål inden for rammerne af værgemålet, fx med en øget adgang til information og en deraf afledt forbedret mulighed for selv at træffe beslutninger.

KAPITEL V

KONKLUSION OG ANBEFALINGER

Formålet med denne undersøgelse, som IMR har gennemført, er dels at belyse, hvordan værgemål opleves og praktiseres i Danmark, dels at vurdere, om lovgivning, procedurer og praksis lever op til FN's Handicapkonvention, særligt artikel 12, som indebærer ret til at udøve egen vilje og træffe egne beslutninger.

I dette afsluttende kapitel sammenholdes dansk ret om værgemål og oplevelser omkring værgemål med de internationale forpligtelser i Handicapkonventionen. På den baggrund er der formuleret en række konklusioner og anbefalinger, der forhåbentligt kan være med til at vise vejen til en forbedret beskyttelse af selvbestemmelsen og den rettlige handleevne for personer med handicap i Danmark.

Begrænsning af brugen af § 6-værgemål (anbefaling nr. 1)

IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at den bl.a. har til formål at fremme selvbestemmelse.

IMR anbefaler endvidere, at brugen af § 6-værgemål begrænses, og at værgemålsloven ændres, så der indføres en differentiering af § 6-værgemålet. En sådan differentiering kan muliggøre, at den rettlige handleevne begrænses mindst muligt og altid efter en konkret vurdering af, hvad der er behov for i den enkelte sag. For eksempel vil det kunne tillades, at personer under § 6-værgemål bevarer deres beslutningskompetence i relation til fx ansættelseskontrakter og arbejde, indtægter fra gaver mv.

Det følger af FN's Handicapkonvention, at **staterne skal begrænse substitueret beslutningstagning mest muligt og fremme støttet beslutningstagning mest muligt.**

Det er på nuværende tidspunkt uklart, om Handicapkonventionens artikel 12 tillader en fratagelse af den retlige handleevne mod en persons vilje, som det fx kan være tilfældet med fastsættelse af et § 6-værgemål ved dom. Under alle omstændigheder vil et sådan § 6-værgemål kun være i overensstemmelse med konventionen som en absolut sidste udvej. Endvidere følger det af konventionen, at fratagelse af handleevne mod personens vilje skal underlægges en række skærpede krav om bl.a. tilsyn, genvurderinger og kontrol.

Det følger af "det mindste middels princip" i værgemålslovens § 8, at økonomiske og personlige § 5-værgemål samt fratagelse af retlig handleevne i et § 6-værgemål kun kan iværksættes, hvis den pågældende persons interesser ikke kan varetages

på en mindre indgribende vis. Ikke desto mindre er der risiko for, at den nugældende § 6-værgemålsordning er for vidtgående og ufleksibel, og at for mange mennesker får begrænset deres retlige handleevne i et unødigt omfang. Der er således efter IMR's opfattelse behov for, at værgemålsloven ændres, så der bliver mulighed for differentiering af, hvad et konkret værgemål skal dække for at sikre størst mulig selvbestemmelse for den enkelte.

De statistiske oplysninger, som IMR har fået adgang til, viser en stigning i antallet af iværksatte § 6-værgemål siden 1997, dog således at tallet har ligget rimeligt stabilt de senere år. I 1997 blev iværksat § 6-værgemål ved domstolene i 48 sager, mens der i 2011 blev iværksat § 6-værgemål i 194 sager.

Empirien giver ydermere indblik i, at det grundlæggende har meget store konsekvenser for personer at blive underlagt § 6-værgemål – særligt når det sker mod personernes vilje. De interviewede beretter om

manglende selvbestemmelse, vrede over tab af rettigheder og oplevelse af afhængighed.

Fremme af støttet beslutningstagning og handleevne (anbefaling nr. 2)

IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at støttet beslutningstagning og fremme af handleevne er hovedprincipper i den danske værgemålslov og i administrationen heraf.

IMR anbefaler, at det nærmere overvejes, hvordan støttet beslutningstagning og fremme af handleevne konkret kan fremmes, fx gennem øget brug af samværgemål.

IMR anbefaler, at der udarbejdes en håndbog for værgernes mere praktiske forvaltning af både personlige og økonomiske værgemål. I håndbogen bør

det præciseres, at en værge skal tænke muligheden for støttet beslutningstagning ind i administrationen af værgemålet og skal fremme handleevnen for personen under værgemål på sigt, bl.a. ved i størst muligt omfang at give personen adgang til tilgængelig information.

IMR anbefaler, at der i håndbogen til værgerne indgår viden og information, som kan være en hjælp i forhold til beslutninger om etiske dilemmaer.

IMR anbefaler, at der laves landsdækkende statistikker over iværksættelse af de forskellige typer af værgemål, så udviklingen kan følges.

Det følger af FN's Handicapkonvention, at **staterne har pligt til at støtte personer i deres tilbageblevne handleevne og arbejde for at fremme deres handleevne på sigt.**

Handicapkonventionen stiller krav om, at staterne skal støtte personen i de kapaciteter, han eller hun har. Det er således en pligt for staten at støtte mennesker i deres tilbageblevne evne til at træffe beslutninger og arbejde aktivt for, at de kan blive bedre til selv at træffe beslutninger og måske endda komme ud af værgemålet på sigt.

Statistikker over værgemål i Danmark viser, at samværgemål ikke bliver brugt i særlig stort omfang. I 2003 var kun 57 ud af 1.274 iværksatte værgemål § 7-værgemål.

Empirien illustrerer, at værger i de traditionelle personlige og økonomiske værgemål i et vist omfang i praksis indtænker muligheden for at støtte personer under værgemål i at træffe beslutninger. Empirien viser også, at der er værgemål, hvor dette ikke sker. Endelig foregår der støtte til beslutningstagning uden for værgemålsordningerne, som det fx er tilfældet på mange bosteder.

Den danske værgemålslov indeholder ingen bestemmelser, som direkte omhandler en indsats for at fremme personers handleevne på sigt. Der er heller ikke etableret nogen generel ordning for information og "uddannelse" af nye værger.

Der er behov for, at der udarbejdes en håndbog, som kan informere værger om, hvordan de skal varetage deres funktion og ikke mindst håndtere de forskellige etiske dilemmaer, som opstår under administration af et værgemål. Det gælder generelt i forhold til, hvad man som personlig værge kan og ikke kan bestemme. Det gælder herudover også i forhold til fx beslutningstagning omkring brug af respirator og i forhold til sterilisation, hvor der gælder særlige krav om udpegning af en særlig værge efter sundhedsloven. Håndbogen bør herudover præcisere, at værger i sit arbejde skal søge at arbejde hen imod, at personen under værgemål tager større ansvar selv, og at værger dermed skal søge at fremme personens handleevne på sigt.

Det indebærer også, at personen under værgemål i størst muligt omfang skal have adgang til tilgængelig information, så personen har reel mulighed for medindflydelse og handleevne.

Hvis en person under værgemål bor på et bosted, viser empirien, at der kan være behov for en forventningsafstemning mellem værge og medarbejdere om, hvem som gør hvad i forhold til at formulere den pågældendes behov på kort og på langt sigt, i forhold til at administrere den pågældendes økonomi og i forhold til mere personlige forhold i det hele taget. Håndbogen kan således også indeholde en anbefaling om, at værge og bosted afholder regelmæssige møder med henblik på at afstemme forventninger mellem bosted og værge.

Bevarelse af stemmeret for personer under § 6-værgemål (anbefaling nr. 3)

IMR anbefaler, at folketingsvalgloven, lov om kommunale og regionale valg samt lov om valg af danske medlemmer til Europa-Parlamentet ændres, så disse love ikke fratager personer under § 6-værgemål deres stemmeret.

Det følger af FN's Handicapkonvention, at **fratagelse af stemmeret med henvisning til værgemål er i strid med konventionen.**

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har endvidere fastslået, at det var i strid med artikel 3 i Protokol No. 1 til EMRK, at man i Ungarn automatisk fratog en person med handicap stemmeretten, alene på grund af at personen var sat under værgemål.

Domstolen henviste i den forbindelse til Handicapkonventionens artikel 12 og 29.

Det følger heraf, at bestemmelserne i de danske valglove om fratagelse af stemmeret for personer under § 6-værgemål er i strid med FN's Handicapkonvention og EMRK.

Endelig er det vigtigt at understrege, at flere personer under § 6-værgemål ifølge empirien oplever fratagelse af stemmeretten som nedværdigende og ekskluderende.

Større medindflydelse og høringsret (anbefaling nr. 4)

IMR anbefaler, at værgemålslovens bestemmelser om høring og medindflydelse styrkes for at sikre, at de lever op til Handicapkonventionens krav om respekt for rettigheder, vilje og præferencer.

Ifølge FN's Handicapkonvention skal **iværksatte støttetiltag respektere den pågældende persons rettigheder, vilje og præferencer.**

Retten til et møde om etablering af værgemål i værgemålslovens § 19 kan tilsidesættes, hvis den, der ønskes under værgemål, "ikke med nytte kan udtale sig om spørgsmålet".

Undtagelsen synes oplagt i de tilfælde, hvor personen under værgemål er 100 procent lammet, selvom der er tale om, at personen i centrum for beslutningen sættes uden for reel og automatisk indflydelse.

Som § 19 er formuleret, er der imidlertid i andre situationer risiko for, at det er statsforvaltningens vurdering af **nytt**en af personens udtalelser, som er afgørende for, om personen bliver hørt eller ej. Hermed er der risiko for, at personen ikke bliver sikret den anerkendelse som selvbestemmende og rettighedsbærende individ, der er forudsat i konventionen.

Reglen om medindflydelse i værgemålslovens § 26 kræver ikke

ubetinget, at den, der er under værgemål, skal spørges, før der træffes beslutning om vigtige anliggender. Det fremgår heller ikke af loven, hvad værgeren skal gøre i de tilfælde, hvor personen under værgemål ikke kan forme og give udtryk for sine behov. Ifølge konventionen skal værgeren i sådanne tilfælde handle på baggrund af den enkeltes tidligere udtrykte ønske eller træffe en samlet vurdering baseret på viden om personens mere generelle ønsker, værdier og overbevisninger. Konventionens tilgang fordrer således, at værgeren har et vist kendskab til personen under værgemål. På den baggrund synes det tvivlsomt, om konventionens krav om respekt for rettigheder, vilje og præferencer i tilstrækkelig grad bliver opfyldt i udformningen af reglerne om medindflydelse i værgemålsloven.

Fremme af værgens omsorgskontrol (anbefaling nr. 5)

IMR anbefaler en sikring af værgers fornødne indblik i de forhold, som personer under værgemål lever under, samt en sikring af indblik i de præferencer og prioriteter, som personer under værgemål har. Dette skal bl.a. ske ved besøg på bopælen med jævne mellemrum eller gennem andre former for kontakt.

Det bør nærmere overvejes, om der skal fastsættes en øvre grænse for, hvor mange personer en professionel værger kan være værger for.

Ifølge FN's Handicapkonvention skal **iværksatte støttetiltag respektere den pågældende persons rettigheder, vilje og præferencer.**

Konventionens vægtning af respekt for rettigheder, vilje og præferencer indebærer, at værgeren må have et

vist kendskab til personen under værgemål og de forhold, personen lever under. Særligt i personlige værgemål bør værgerne kontrollere, at vedkommende lever under forsvarlige forhold, og dermed udføre en slags omsorgs kontrol. Det er derfor nødvendigt, at værgerne fører et vist tilsyn med forholdene i hjemmet eller på institutionen, hvilket må kræve, at en personlig værger en gang imellem foretager besøg på bopælen for at sikre sig, at forholdene er i orden. Det kan være vanskeligt i praksis for en professionel værger, som kan være værger for rigtig mange personer. Empirien viser, at nogle professionelle værger har et overfladisk kendskab til den enkelte person under værgemål, og at de dermed kun har meget begrænset indblik i, hvilke forhold den enkelte under værgemål lever under, og de behov, den enkelte har. Dette er i særlig grad problematisk, når den enkelte person under værgemål ikke har pårørende eller andre personer i sit netværk, som kan hjælpe og støtte.

Udarbejdelse af retningslinjer for brug af formuen (anbefaling nr. 6)

IMR anbefaler en ændring af værgemålslovens § 25, så det lovgivningsmæssige krav om "bevarelse" af formuen udgår. Det kan i stedet overvejes at bruge samme formulering som i relation til brug af indtægt: "... til gavn for den, der er under værgemål".

Der bør være kortere sagsbehandlingstid ved statsforvaltningerne.

Ifølge FN's Handicapkonvention skal **iværksatte støttetiltag respektere den pågældende persons rettigheder, vilje og præferencer.**

I relation til **formuen** følger det direkte af værgemålslovens § 25, at værgerne skal sørge for, at formuen bevares og giver rimeligt udbytte. Det empiriske

materiale viser, at flere værger opfatter det som deres rolle at administrere den enkeltes økonomi ud fra et langsigtet økonomisk perspektiv. Det betyder, at værgerne i nogle tilfælde er modvillige i forhold til at frigive midler fra formuen, selvom en person under værgemål konkret ønsker det.

Spørgsmålet om begrænsninger i forbrug af formue giver både både anledning til kritik fra interesseorganisationer og refleksion hos flere værger. Udviklingshæmmedes Landsforening (ULF) og Landsforeningen LEV (LEV) mener, at udviklingshæmmede pålægges en konservativ formueadministration, og at der stilles større krav til en udviklingshæmmet under værgemål i forhold til at træffe fornuftige beslutninger, end der gør til andre borgere i Danmark, som ikke er under værgemål. Kravet i værgemålslovens § 25 om en decideret bevarelse af formuen opleves som indgribende og begrænsende.

Værgen er i en lang række tilfælde underlagt godkendelse fra statsforvaltningen, når værgen på vegne af personen under værgemål vil disponere over formue og indtægter. Empirien viser, at der ind imellem er stor frustration over den lange sagsbehandlingstid i statsforvaltningerne. Et andet problem, som illustreres i empirien, er det forhold, at statsforvaltningernes praksis i nogle tilfælde kan gøre det vanskeligt for den enkelte person at få frigivet sin formue.

Fri for interessekonflikter (anbefaling nr. 7)

IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at en værge skal have høj integritet for at kunne bestride et værgemål, og at værgemålet ikke må give anledning til interessekonflikter.

Det følger af FN's Handicapkonvention, at **iværksatte støttetiltag skal være fri for interessekonflikter og beskytte mod udnyttelse af sårbarhed.**

Værgemålsloven indeholder ikke indholdsmæssige krav til en værge, ud over at denne skal være egnet. Det fremgår derfor heller ikke direkte af værgemålsloven, at der ikke må være interessekonflikter i værgemål, og at personer under værgemål skal beskyttes mod sårbarhed. Kun hvis der er interessekonflikter i forbindelse med konkrete retshandler, skal der ifølge værgemålsloven beskikkes en særlig værge.

Interviewene viser, at det bl.a. i familieværgemål kan være en grundlæggende udfordring at undgå interessekonflikter. Interessekonflikter kan fx opstå, hvor værgen er et familiemedlem, som på et tidspunkt skal arve, hvis personen under værgemål ikke bruger sin formue.

Konkret tilpasset støtte (anbefaling nr. 8)

IMR anbefaler, at værgemålsloven ændres, så det udtrykkeligt fremgår af loven, at værgemål skal være af kortest mulig varighed. IMR anbefaler, at alle § 6-værgemål enten tidsbegrænses eller regelmæssigt genvurderes.

IMR anbefaler, at det overvejes, om der kan udarbejdes systemer til sikring af regelmæssig genvurdering af alle øvrige værgemål.

IMR anbefaler, at det overvejes, om værgemål iværksat efter den gamle lovgivning kan undergives en særlig revurdering.

Det følger af FN's Handicapkonvention, at **støttetiltag skal være af kortest mulig varighed, og at de regelmæssigt skal gennemgås af en kompetent,**

uafhængig og upartisk myndighed eller retslig instans.

Den almindelige proportionalitetsforpligtelse i værgemålslovens § 8 om "det mindste middels princip" fastslår, at værgemålet ikke må være mere omfattende end nødvendigt. Værgemålsloven indeholder imidlertid ikke en eksPLICIT forpligtelse til at sikre, at værgemål varer så kort tid som muligt.

Der er heller ikke i værgemålsloven en forpligtelse til regelmæssige genvurderinger af værgemålsordninger for at sikre, at de bliver ved med at opfylde betingelserne for værgemål, hvilket påpeges som både principielt og konkret problematisk i empirien.

Særligt i relation til § 6-værgemål ville det give mening med en regelmæssig genvurdering. Det følger af, at § 6-værgemål er de mest indgribende værgemål. Det følger også af, at der i § 6-værgemål ofte er tale om personer med en sindssygdom, som

de behandles for, og hvor fratagelse af den retlige handleevne derfor med tiden kan blive uforholdsmæssig.

Der er heller ikke foretaget genvurderinger af de umyndiggørelser, som blev iværksat efter den tidligere myndighedslov (før 1997). Kun ganske få af de personer, som er umyndiggjorte efter den gamle lovgivning, har fået ændret deres værgemål til et mindre indgribende § 5-værgemål.

Der kan derfor stilles spørgsmålstejn ved, om værgemålsloven opfylder Handicapkonventionens krav om regelmæssig gennemgang.

CHAPTER V

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The objective of this study, carried out by the Danish Institute for Human Rights, is to elucidate how guardianship is experienced and practiced in Denmark and to assess whether the legislation, procedures and practices meet the requirements of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, especially Article 12 which concerns the right to exercise one's own free will and make one's own decisions.

In this concluding chapter we compare Danish law on guardianship and experiences of guardianship with the international obligations expressed in the UN Convention. Against this background several conclusions and recommendations are formulated which can hopefully help to show the path toward improving the protection of self-determination and legal capacity for persons with disabilities in Denmark.

Limits on the use of court-imposed guardianship according to section 6 of the Guardianship Act (recommendation no. 1)

The DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that the law clearly states that promotion of self-determination is one of its objectives.

The DIHR further recommends that the use of court-imposed guardianship according to section 6 be limited, and that the Guardianship Act be changed so that differentiation is applied to such section 6 guardianships. Differentiation would enable any limitations placed on legal capacity to be as minimal as possible and require that they always follow a concrete assessment of what is appropriate for each individual

case. For example, some persons under section 6 guardianship could be allowed to retain their decision-making competence in employment contracts and jobs, decisions about income from gifts, etc.

It follows from the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that **states must limit substitute decision-making as much as possible and promote supported decision-making as much as possible.**

At the present time, it is unclear whether Article 12 of the UN Convention permits the removal of an individual's legal capacity against their will, something that can occur with court-imposed guardianship under section 6 of the Danish Guardianship Act. In any case, such a section 6 guardianship would only potentially be in accordance with the UN Convention if used as a measure of absolute last resort. Furthermore,

it follows from the UN Convention that the deprivation of legal capacity against a person's will must be subject to several stricter requirements for supervision, periodic reassessment and control.

It follows from the 'principle of the least means' in the Guardianship Act (section 8) that financial and personal guardianship (section 5) and court-imposed guardianship (section 6) can be initiated only if the person's interests cannot be administered in a less intrusive way. Nevertheless, there remains a risk that the currently operating section 6 guardianship regulations are too wide-ranging and inflexible, and that too many people experience unnecessary limitations upon their legal capacity to act. Hence, in the view of the DIHR, there is a need for the Guardianship Act to be changed so that it allows for differentiation of what a given guardianship arrangement should cover so as to ensure individuals under guardianship the greatest possible degree of self-determination.

The statistical data reviewed by the DIHR shows an increase in the number of implemented section 6 guardianships since 1997, although the number has remained relatively stable in recent years. In 1997 the courts imposed section 6 guardianships in 48 cases, increasing to 194 cases in 2011.

The data gives further insight into the major consequences for persons subject to a section 6 guardianship, especially when it is implemented against their will. The interviewed persons reported a lack of self-determination, resentment over loss of rights and feelings of dependency.

Promotion of supported decision-making and capacity to act (recommendation no. 2)

The DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that the law clearly states that supported decision-making and promotion of capacity to act are main principles

in the Guardianship Act and in its administration.

The DIHR recommends that further consideration be given to how supported decision-making and promotion of capacity to act can be concretely promoted, e.g. through the increased use of assisted guardianship (samværgemål).

The DIHR recommends that a handbook for guardians be developed which covers the more practical administration of both personal and financial guardianship. The handbook should specify that a guardian must allow the possibility for supported decision-making in their administration of the guardianship and also must seek to promote the capacity to act of the person under guardianship in the long term, including ensuring that the individual has the greatest possible access to available information.

The DIHR recommends that the handbook for guardians contain knowledge and information that can be helpful in relation to decisions about ethical dilemmas.

The DIHR recommends that countrywide statistics be collated covering the implementation of the different types of guardianship so that developments can be followed.

It follows from the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that **states have the obligation to support persons in their remaining capacity to act and to work to promote their capacity to act over the long term.**

The UN Convention stipulates that states must support persons in the capacities that they possess. States are thus obliged to support people in their remaining capacities to make decisions, and to actively work so that they can become better at making

decisions on their own and eventually exit from guardianship in the long term.

Statistics on guardianship in Denmark show that assisted guardianship (samværgemål) has not been used to a very great extent. In 2003, only 57 out of 1,274 guardianship arrangements were section 7 assisted guardianships.

The data on guardians in traditional personal and financial guardianship arrangements show that to a certain extent, in practice, the guardians do consider the possibility of supporting the decision-making capacities of the persons under their care. The data also show that there are guardianship arrangements where this does not occur. Finally, support for decision-making does also take place outside guardianship arrangements, for example as is the case in many residential facilities where individuals with disabilities live.

The Danish Guardianship Act contains no provisions which directly mention an effort to promote the person's capacity to act over time. Nor has any general provision been established to provide information to and training of newly appointed guardians.

There is a need to develop a handbook to inform guardians about how they should carry out their function and, in particular, about how they should manage the various ethical dilemmas that arise during the administration of a guardianship arrangement. This applies generally in relation to what a personal guardian can and cannot decide. In addition it also applies, for example, to decision-making concerning the use of a respirator or to sterilisation, where special requirements apply regarding the appointment of a special guardian under the Health Act. The handbook should also explain that the guardian must endeavour to work with the persons under guardianship so that they can assume greater responsibility for themselves. The guardian must

therefore seek to promote the individual's capacity to act in the long term.

This also entails that the individual under guardianship must have the greatest possible access to available information, so that he or she has a genuine possibility to exert influence and exercise capacity to act.

Where individuals under guardianship live in a residential facility, the data show that there can be a need to harmonise expectations between the guardians and the residential centre staff as to who should do what in terms of formulating the individual's needs over the short and long term, administering the individual's finances as well as in terms of more personal conditions generally. The handbook can thus also contain a recommendation that the guardian and the residential facility meet regularly in order to coordinate their expectations.

Retention of voting rights for persons under court-imposed section 6 guardianship (recommendation no. 3)

The DIHR recommends that the Parliamentary Elections Act, the Municipal and Regional Elections Act and the Act on Election of Danish Members to the European Parliament be changed so that persons under court-imposed section 6 guardianship are not automatically deprived of their right to vote.

It follows from the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that **deprivation of voting rights with reference to guardianship is in violation of the convention.**

The European Court of Human Rights has also determined that it was in violation of Article 3 in the First Protocol of the European Human Rights Convention that a disabled person in Hungary was automatically

deprived of his right to vote solely on the basis that he was under guardianship. In this case, the court based its decision on Articles 12 and 29 of the UN Convention.

It follows from this that the provision in the Danish election laws by which persons under section 6 guardianship lose their right to vote is a breach of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and of the European Human Rights Convention.

Finally, it is important to emphasise that, according to our data, several persons under section 6 guardianship arrangements expressed that they experience losing their right to vote as degrading and exclusionary.

Greater influence and right to be heard (recommendation no. 4)

The DIHR recommends that the Guardianship Act's provisions on hearing and co-influence be enhanced in order to ensure

that they meet the requirements of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities regarding respect for rights, will and preferences.

According to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, **support measures shall respect the individual's rights, will and preferences.**

The right to a meeting about establishing a guardianship arrangement (in section 19 of the Guardianship Act) can be set aside if the person subject to guardianship "is unable to usefully express himself on the question." This exception may seem self-evident in cases where the person under guardianship is completely debilitated, even though it places the person at the very centre of the decision outside genuine and automatic influence. As section 19 is formulated, however, there are other situations where there is a risk that the

assessment of the state administration regarding the usefulness of the person's statements becomes decisive for whether the person is heard or not. In this way there is a risk that the individual is not ensured recognition as the self-determining and rights-bearing individual that they are presumed to be in the Convention.

The rule on co-influence in the Guardianship Act's section 26 does not unconditionally demand that the person under guardianship must be consulted prior to any decision on important matters. Nor does the law state what the guardian must do in the cases where the person under guardianship cannot formulate or express their needs. According to the Convention, the guardian in such cases must act on the background of the individual's previously expressed wishes or make a general assessment based on knowledge of the person's more general wishes, values and convictions. The Convention's approach thus requires that the guardian have a certain degree of knowledge of the person

under their guardianship care. Given this background it appears doubtful that the Convention's stipulation on respect for the individual's rights, will and preferences is sufficiently fulfilled in the Guardianship Act's formulation of the rules on co-influence.

Promotion of the guardian's control of care (recommendation no. 5)

The DIHR recommends that the necessary understanding that guardians must have of the conditions to which persons under guardianship are subjected should be ensured, together with an understanding of the preferences and priorities which person(s) under their guardianship have. This should be implemented, among other ways, through periodic visits to the individual's residence or via other forms of contact.

Consideration should also be given to whether a limit should be placed on the number of persons

under guardianship a professional guardian can administer.

According to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, **support measures shall respect the individual's rights, will and preferences.**

The Convention's emphasis on respect for rights, will and preferences entails that the guardian must have a degree of knowledge of the person under their care and of the conditions in which they live. Especially in cases of personal guardianship, the guardian should ensure that the individual lives in appropriate conditions and thus should carry out some kind of caregiver supervision. It is therefore necessary that the guardian perform a degree of monitoring of the conditions in the home or at the residential facility, which may demand that a personal guardian undertake periodic visits to the home in order to ensure that conditions are in order. In practice

this may be difficult for a professional guardian with responsibility for a large number of persons. The data showed that some professional guardians have only a superficial knowledge of the individual for whom they are caring, and that they therefore have only very limited insight into the conditions under which their ward is living and their specific needs. This is especially problematic when the individual person under guardianship has no family members or other persons in their network who can offer help and support.

Guidelines for use of assets (recommendation no. 6)

The DIHR recommends a revision of section 25 of the Guardianship Act so that the legal obligation for 'retention' of assets is removed. Instead, consideration should be given to using the same formulation as that which applies to the use of income, namely: "for the benefit of the person under guardianship."

There should be a shorter case processing time at the administrative offices responsible for guardianship (statsforvaltning).

According to the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, **support measures should respect the person's rights, will and preferences.**

In terms of **assets**, it follows directly from section 25 of the Guardianship Act that the guardian must ensure that assets are maintained and generate a reasonable return. The empirical data showed that several guardians view it as their role to administer the individual's finances on the basis of a long-term financial perspective. This means that in some cases guardians will resist releasing funds from the assets, even though the person under their guardianship may specifically wish that this be done.

The question of limitations on the consumption of assets has given rise to criticism from NGOs and provoked reflection among several guardians. The National Association of the Developmentally Disabled (ULF) and the LEV association for persons with developmental disabilities believe that those with developmental disabilities are subjected to a more conservative financial administration, and that greater demands are made of the developmentally disabled under guardianship in terms of making sensible decisions than of other citizens of Denmark not under guardianship. The requirement in section 25 of the Guardianship Act for a stipulated retention of assets is experienced as intrusive and limiting.

In many cases, when endeavouring to administer assets and income on behalf of the person under guardianship, the guardian will be subject to approval by the civil administration (statsforvaltning). The data showed that occasionally great frustration arises over the long

case processing time within the state administration. Another problem indicated by the data is the fact that the practices of the civil administration can, in some cases, make it difficult for individuals to release their assets.

Freedom from conflict of interest (recommendation no. 7)

The DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that it clearly states that a guardian must have a high level of integrity in order to occupy the post of guardian, and that guardianship must not give rise to conflict of interest.

It follows from the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that **support measures shall be free of conflict of interest and undue influence, and safeguard against exploitation of vulnerability.**

The Guardianship Act does not contain specific demands of guardians aside from a demand that the guardian be suitable. Nor does the Guardianship Act explicitly state that there should be no conflict of interest in the guardianship, nor that persons under guardianship must be protected against vulnerability. According to the Act, only if there is conflict of interest in connection with concrete legal actions shall a special guardian be assigned.

The interviews showed that, under the family guardianship arrangements, avoiding conflict of interest can present a fundamental challenge. Conflicts of interest can arise, for example, when the guardian is a family member who will eventually inherit from the person under guardianship if their assets remain unused.

Specially adapted support (recommendation no. 8)

The DIHR recommends that the Guardianship Act be changed so that it clearly states that guardianship must be of the shortest possible duration.

The DIHR recommends that all court-imposed section 6 guardianships be subject to a time limit of a given duration or be regularly reviewed.

The DIHR recommends that consideration be given as to whether systems can be established for ensuring regular review of all other guardianship arrangements.

The DIHR recommends that consideration be given to subjecting those guardianship arrangements initiated under the previous law to a special re-evaluation.

It follows from the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities that **support measures should apply for the shortest time possible and that they should be subject to regular review by a competent, independent and impartial authority or judicial body.**

The general proportionality obligation in section 8 of the Guardianship Act regarding 'the principle of least means' stipulates that guardianship may not be more comprehensive than necessary. The Guardianship Act, however, does not contain any explicit obligation to ensure that the duration of guardianship is as limited as possible.

Nor does the Guardianship Act contain any obligation for regular reassessment of guardianship arrangements in order to ensure that they continue to fulfil the conditions for guardianship, something pointed out in the data as problematic both in principle and in practice.

Especially in relation to court-imposed guardianship under section 6, it would be sensible to have a regular review. It follows that it is the section 6 guardianships that are the most intrusive. It also follows that section 6 guardianships often concern persons with a mental illness for which they are being treated, and where the deprivation of legal capacity thus can gradually become disproportionate.

Nor has any review been undertaken of the deprivations of legal capacity (umyndiggørelser) that were initiated under the previous law on legal capacity (prior to 1997). Only very few of those persons deprived of their legal capacity under the previous law have changed their guardianship to a less intrusive section 5 guardianship.

Therefore, questions can be raised as to whether the Guardianship Act fulfils the demands of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities regarding periodic review.

BILAG I **Artikel 12**

Lighed for loven

1. Deltagerstaterne bekræfter på ny, at personer med handicap har ret til overalt at blive anerkendt som havende retsevne.
2. Deltagerstaterne anerkender, at personer med handicap har retlig handleevne på lige fod med andre i alle livets forhold.
3. Deltagerstaterne skal træffe passende foranstaltninger til at give personer med handicap adgang til den støtte, de måtte have behov for til at udøve deres retlige handleevne.
4. Deltagerstaterne skal sikre, at alle foranstaltninger vedrørende udøvelse af retlig handleevne i overensstemmelse med de

internationale menneskerettigheder omfatter passende og effektive beskyttelsesmekanismer til at forebygge misbrug. Sådanne mekanismer skal sikre, at foranstaltninger vedrørende udøvelse af retlig handleevne respekterer den enkelte persons rettigheder, vilje og præferencer, er fri for interessekonflikter og utilbørlig påvirkning, står i forhold til og er tilpasset den enkelte persons situation, gælder i kortest mulig tid og gennemgås regelmæssigt af en kompetent, uafhængig og upartisk myndighed eller retslig instans. Beskyttelsesmekanismerne skal stå i forhold til, hvor meget sådanne foranstaltninger indvirker på personens rettigheder og interesser.

5. Med forbehold for bestemmelserne i denne artikel skal deltagerstaterne

træffe alle passende og effektive foranstaltninger til at sikre, at personer med handicap har lige ret til at eje eller arve ejendom, til at styre deres egne økonomiske forhold og til at have lige adgang til banklån, realkreditlån og andre former for økonomisk kredit, og skal sikre, at personer med handicap ikke vilkårligt fratages deres ejendom.

BILAG II

Typer af værgemål

Lovgrundlag	Værgemål	Myndighed
<p>§5, stk. 1 Der kan iværksættes værgemål for den, der på grund af sindssygdom, herunder svær demens, eller hæmmet psykisk udvikling eller anden form for alvorligt svækket helbred er ude af stand til at varetage sine anliggender, hvis der er behov for det.</p>	<p>Behovsbestemt værgemål: Kan både være personligt og økonomisk værgemål.</p>	<p>Samtykke eller passivitet: Statsforvaltningen</p> <p>Modstand: Byretten</p>
<p>§5, stk. 2 Der kan iværksættes værgemål for den, der på grund af sygdom eller stærkt svækket tilstand er uegnet til at varetage sine økonomiske anliggender, og som selv anmoder herom, hvis der er behov for det i stedet for samværgemål efter § 7.</p>	<p>Ønsket værgemål: Kan både være personligt og økonomisk værgemål.</p>	<p>Samtykke: Statsforvaltningen</p>
<p>§ 5, stk. 3 Værgemålet kan begrænses til at angå økonomiske forhold, herunder bestemte aktiver eller anliggender. Det kan også begrænses til at angå personlige forhold, herunder bestemte personlige anliggender.</p>	<p>Begrænset værgemål: Præcisering af, hvilke økonomiske forhold og/eller hvilke personlige forhold der ønskes værge til at varetage</p>	<p>Samtykke eller passivitet: Statsforvaltningen</p> <p>Modstand: Byretten</p>

§ 6

Stk. 1. I forbindelse med værgemål efter § 5, der omfatter økonomiske forhold, kan den retlige handleevne fratages, hvis dette er nødvendigt for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser for fare for at forringes væsentligt, eller for at hindre økonomisk udnyttelse. Fratagelsen af den retlige handleevne kan ikke begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender.

Stk. 2. Den, der er frataget handleevnen, er umyndig og kan ikke selv forpligte sig ved retshandler eller råde over sin formue, medmindre andet er bestemt.

Stk. 3. Afgørelser om fratagelse af handleevne tinglyses, jf. tinglysningslovens § 48.

Fratagelse af retlig handleevne:

Alle økonomiske forhold (økonomisk umyndig).

Personen mister ligeledes retten til at stemme.

Personen kan godt selv have et ønske om at få frataget sin retlige handleevne. Men det kan også være en nødvendig foranstaltning, uden at personen selv kan se det.

Samtykke eller passivitet:

Byretten

Modstand:

Byretten

§ 7

Stk. 1. Der kan iværksættes samværgemål for den, der på grund af uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand har

Samværgemål:

Kan kun være økonomisk værgemål og evt. med begrænsning til særlige forhold. Kan kun etableres, hvis det er et ønske fra borgeren.

behov for hjælp til at administrere sin formue eller varetage andre økonomiske anliggender, og som selv anmoder herom.

Stk. 2. Samværgemålet kan begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender.

§ 8, stk. 2

Er tilstanden midlertidig, eller er der af andre grunde særlig anledning hertil, kan værgemål tidsbegrænses.

Tidsbegrænset værgemål:

Kan både være personligt og økonomisk værgemål.

Samtykke eller passivitet:

Statsforvaltningen

Modstand:

Byretten

§ 21

Statsforvaltningen eller retten kan træffe en foreløbig afgørelse om værgemål, hvis betingelserne i § 5 eller § 7 skønnes opfyldt, og der er et øjeblikkeligt behov herfor. Under samme betingelser kan retten træffe en foreløbig afgørelse om fratagelse af den retlige handleevne efter § 6. Statsforvaltningen eller retten beskikker samtidig en foreløbig værge for den pågældende.

Foreløbigt værgemål:

Kan både være personligt og økonomisk værgemål.

Samtykke eller passivitet:

Statsforvaltningen

Modstand:

Byretten

§ 33, stk. 1

Er en gift person under værgemål efter lovens § 5 eller tillige efter § 6, bestyrer værgen i forening med den anden ægtefælle den del af fællesboet, der er omfattet af værgemålet.

Ægtefæller som (sam)værge:

Tillægsbeskrivelse til § 5-værgemål
Værgemålet administreres af værgen sammen med den ægtefælle, der ikke er under værgemål. Det forudsættes, at værgen og den raske ægtefælle kontrollerer hinanden.

LITTERATUR

Amicus Brief in the European Court of Human Rights, Application No. 61521/08 Gauer v France. Written comments by The European Group of National Human Rights Institutions (16 August 2011).

Peter Barlett, Oliver Lewis and Oliver Thorold, **Chapter 6 – Legal Capacity, Guardianship and Supported Decision-Making**, in *International Studies in Human Rights*, Vol. 90 (2007), s.152.

Civilstyrelsen, **Værgevejledning – en orientering for værger** (Februar 2009).

Svend Danielsen, **Værgemålsloven – Med kommentarer**, Jurist og Økonomforbundets Forlag (2006).

Theresia Degener, EU Network of Experts on Disability Discrimination – Definition of Disability (August 2004), s. 5. Se EU-Kommissionens

hjemmeside:
http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/aneval/disabdef.pdf.

Amita Dhanda, **Legal capacity in the disability rights convention: stranglehold of the past or lodestar for the future?**, *Syracuse Journal of International Law and Community*, Vol. 34, (2007)s. 456 ff.

Tina Minkowitz, **Legal Capacity as Right, Principle and Paradigm**, Submission to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities in response to its Call for Papers on theoretical and practical implementation of Article 12 (17 June 2011).

Tina Minkowitz, **Chapter 7 – Abolishing Mental Health Laws to Comply with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities**, in Penny

Weller and Bernadette Mc.Sherry (eds.), *Rethinking Mental Health Laws* (2010), s. 158.

Tina Minkowitz, **Norms and Implementation of CRPD Article 12**, Non-published article based on presentation for the Committee on the Rights of Persons with Disabilities (21 October 2009).

Tina Minkowitz, Conference Paper: **Legal Capacity in the Convention on the Rights of Persons with Disabilities**, Panama City (2007).

Tina Minkowitz, **Prohibition of Compulsory Mental Health Treatment and Detention Under the CRPD**, Social Science Research Network(30 June 2011) (www.ssrn.com/abstract=1876132).

Birgitte Kofod Olsen, **Beskyttelsen af handicappede personer retlige handleevne**, EU-ret & Menneskeret, Vol. 4 (September 2009), s. 221.

Centre for Disability Law & Policy NUI Galway, **Submission on Legal Capacity the Oireachtas Committee on Justice, Defence & Equality**, (2011), s. 15.

Gerard Quinn, **Legal Capacity Law Reform: The Revolution of the UN Convention on the Rights of Persons with Disability**, Frontline, Vol 83, Dublin (2011), s. 26.

Gerard Quinn, **Concept Paper – Personhood & Legal capacity: Perspectives on the Paradigm Shift of Article 12 CRPD**”, Harvard Project on Disability, Harvard (20 February 2010).

Gerard Quinn, **An Ideas Paper – Seminar on Legal Capacity**, European Foundation Centre, Consortium on Human Rights and Disability, Brussels (4 June 2009).

Gerard Quinn and Stefan Barriga, **The right to legal capacity in the CRPD: A catalyst for law reform**, International Rehabilitation Review Vol. 57, No. 1 (Fall 2008), s. 15.

Recommendation No. R(1999)4 of the Committee of Ministers to Member States on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults.

Recommendation No. R(2011)14 of the Committee of Ministers to Member States on the participation of persons with disabilities in political and public life.

Værgemålsbekendtgørelse, bekendtgørelse nr. 927 af 5. september 2006.

Værgemålsloven, lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007 med senere ændringer.

Værgemål i praksis, Statistik 1997 og 1998.

Værgemålsstatistik 2003.

Hjemmesider

www.statsforvaltning.dk

www.borger.dk

